

บทที่ 2

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารายวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์สำหรับนักศึกษา ระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครู เพื่อสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว ในบทที่ 2 นี้ จะเสนอเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตรและ โครงสร้างหลักสูตรวิทยาลัยครู
2. วิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์
3. ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะ
4. ความรู้เกี่ยวกับทัศนศิลป์
5. ทฤษฎีเกี่ยวกับความงาม
6. ทฤษฎีความเข้าใจในทัศนศิลป์
7. การพัฒนารายวิชา
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของหลักสูตรและ โครงสร้างหลักสูตรวิทยาลัยครู

ความหมายของหลักสูตร

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของ คำว่า หลักสูตร หมายถึง รายวิชาที่กำหนดไว้ให้ศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

พจนานุกรมการศึกษาของ Good (1973) ให้ความหมายของคำว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชาและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของสถานศึกษา เพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตร

สุจริต เพียรชอบ (2523) กล่าวว่าหลักสูตรหมายถึง การจัดรายวิชาทั้งหมด กิจกรรม และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนักเรียนได้รับภายใต้การดูแล แนะนำของโรงเรียน

Taba (1962) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า คือแผนการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง เป้าหมายและจุดประสงค์เหล่านี้ จะเป็นเครื่องชี้แนวทางการเลือกเนื้อหาและบ่งถึงวิธีการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการประเมินผลด้วย

Doll (1978) กล่าวว่าหลักสูตร คือเนื้อหาและกระบวนการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และความเข้าใจ พัฒนาทักษะต่าง ๆ และเปลี่ยนทัศนคติ ภายใต้การดูแลของโรงเรียน

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาได้อธิบายไว้ พอสรุปความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรหมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหมด เช่น ความรู้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การประเมินผล ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้แล้วสามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ไปใช้ประโยชน์ได้ตรงตามจุดหมายที่วางไว้

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรด้วย (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525) สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตรมีผู้ให้ทัศนะไว้หลายท่านเช่น

Taba (1962) กล่าวว่าไว้ว่า ไม่ว่าหลักสูตรจะมีรูปแบบอย่างไรก็ตามควรมีองค์ประกอบ 4 ประการด้วยกันคือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. ขบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

Ornstein (1988) อธิบายว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์
2. เนื้อหา
3. ประสบการณ์การเรียนรู้
4. การประเมินผล

สุมิตร คุณานุกร (2518) มีความเห็นว่า องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

จากทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรควรประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาวิชา
3. วิธีการสอนและกิจกรรม
4. การประเมินผล

หลักสูตรวิทยาลัยครู

หลักสูตรวิทยาลัยครู มี 3 ระดับ คือ

1. อนุปริญญา
2. ปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3. ปริญญาตรี

โครงสร้างของหลักสูตร ตามเกณฑ์มาตรฐานอุดมศึกษา ประกอบด้วย 3 หมวดวิชาดังนี้

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมายถึงรายวิชาต่าง ๆ จัดอยู่ในกลุ่มวิชาภาษา และการสื่อสาร มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และคณิตศาสตร์และเทคโนโลยี
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน หมายถึงรายวิชาต่าง ๆ จัดอยู่ในกลุ่มวิชาพื้นฐาน ทั่วไป กลุ่มวิชาเนื้อหาหรือวิชาเอก-โท กลุ่มวิชาชีพ หรือกลุ่มวิชาวิทยาการจัดการ และกลุ่ม วิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
3. หมวดวิชาเลือกเสรี หมายถึงวิชาใด ๆ ที่สถานศึกษาเปิดสอนและให้ ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสนใจของผู้เรียน

1. หลักสูตรอนุปริญญา ให้มีจำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 70 หน่วยกิต และอย่างมาก ไม่เกิน 90 หน่วยกิต โดยค่านึงสัดส่วนหน่วยกิตขั้นต่ำตามโครงสร้างของแต่ละหลักสูตร ดังนี้

1.1 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต ประกอบด้วยกลุ่มวิชาดังนี้

กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต

1.2 หมวดวิชาเฉพาะด้าน ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 40 หน่วยกิต ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชาดังต่อไปนี้

กลุ่มวิชาเนื้อหาหรือกลุ่มวิชาเอก-โท
กลุ่มวิชาวิทยาการจัดการ
กลุ่มวิชาปฏิบัติการและการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

1.3 หมวดวิชาเลือกเสรี ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 4 หน่วยกิต จากกลุ่มวิชาใด ๆ ก็ได้

2. หลักสูตรปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 60 หน่วยกิต และอย่างมากไม่เกิน 80 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำของแต่ละหมวดวิชาดังนี้

2.1 กลุ่มวิชาพื้นฐานทั่วไป ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต ประกอบด้วยกลุ่มวิชาดังนี้

กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต

2.2 หมวดวิชาเฉพาะด้าน ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 35 หน่วยกิต ในจำนวนนี้ ให้มีการฝึกงานและเรียนแทนฝึกงานหรือให้ทำโครงการพิเศษ หรือวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องกับวิชาเฉพาะด้าน ไม่น้อยกว่า 5 หน่วยกิต

2.3 หมวดวิชาเลือกเสรี ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 4 หน่วยกิต จากกลุ่มวิชาใด ๆ ก็ได้

3. หลักสูตรปริญญาตรี ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 120 หน่วยกิต และอย่างมากไม่เกิน 150 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำของแต่ละหมวดวิชาดังต่อไปนี้

3.1 กลุ่มวิชาพื้นฐานทั่วไป ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ประกอบด้วยกลุ่มวิชาดังนี้

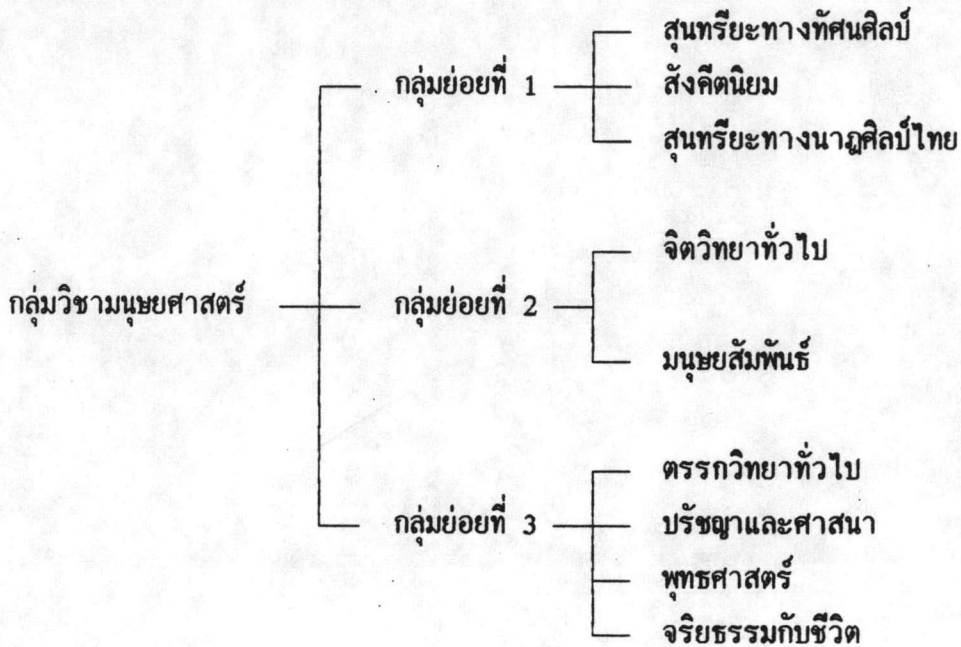
กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

3.2 หมวดวิชาเฉพาะด้าน ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 55 หน่วยกิต ในกรณีที่หลักสูตรใดมีการจำแนกวิชาเฉพาะด้าน หรือวิชาเนื้อหาออกเป็นวิชาเอกและวิชาโท วิชาเอกต้องไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต และวิชาโทต้องไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต และให้มีการฝึกงาน หรือฝึกงานและเรียนแทนการฝึกงาน หรือให้ทำโครงการพิเศษ หรือวิทยานิพนธ์ที่สอดคล้องกับวิชาเฉพาะด้าน ไม่น้อยกว่า 5 หน่วยกิต

3.3 หมวดวิชาเลือกเสรี หมายถึงวิชาใด ๆ ที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดสอนและ

จัดให้เป็นวิชาเลือกเสรี และให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 4 หน่วยกิต (กรมการฝึกหัดครู
หน่วยศึกษานิเทศก์, 2536)

วิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไปที่นักศึกษาในหลักสูตรวิทยาลัยครู
ทุกระดับ สามารถเลือกเรียนได้ ตามหน่วยกิตที่ระบุให้เลือกเรียน ในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์
ซึ่งมีรายวิชาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

คำอธิบายรายวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์

ความหมายของสุนทรียภาพ มนุษย์และประสบการณ์ทางความงาม การพัฒนาประสาทสัมผัส
และเลือกสรร ค่าของความงามจากทัศนศิลป์ อันสนองความต้องการของอารมณ์และจิต เพื่อ
นำมาปลูกฝังและพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามไปสู่คุณค่า และความหมายของความเป็นมนุษย์

จุดประสงค์และการจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป

หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป เป็นหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป ที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียน
แบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา ได้แก่ กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ กลุ่มวิชา
สังคมศาสตร์ และกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นหมวดวิชาที่มุ่งสร้าง
คุณภาพคนให้มีความเจริญงอกงามด้านปัญญาธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนมีความรู้ด้าน
ศิลปวิทยาการที่สร้างบุคลิกลักษณะของผู้มีการศึกษา และมีประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตตามระบอบ
ประชาธิปไตย

จุดประสงค์ทั่วไป

จุดประสงค์ทั่วไปของหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป มีดังต่อไปนี้

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวิชาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจระบบเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การเมืองการปกครองของไทย ความรู้ความเข้าใจเพื่อนร่วมโลก เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. ให้มีทักษะการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา ทั้งทักษะในด้านการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ด้านการคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้ ตลอดจนทักษะด้านภาษาให้สามารถติดต่อสื่อความหมายกับผู้อื่นได้ดี
3. ให้มีเจตคติที่ดีและซาบซึ้ง ในคุณค่าของสังคม ความดี ความงามและการดำรงตนให้มีคุณค่าต่อสังคม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ ซาบซึ้งในศิลปะและสุนทรียภาพ ตระหนักในการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

การจัดการเรียนการสอน

1. การจัดรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป จัดแยกตามระดับการศึกษา คือ ระดับปริญญาตรีชุดหนึ่ง ระดับอนุปริญญาชุดหนึ่ง และระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) เป็นอีกชุดหนึ่ง
2. รายวิชาและจำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนในแต่ละระดับการศึกษา ทุกโปรแกรมวิชาทุกสายและทุกสาขาวิชาจัดให้เรียนเหมือนกันหมด คือ ปริญญาตรี 40 หน่วยกิต อนุปริญญา 16 หน่วยกิต
3. รายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป บังคับให้เรียนทุกกลุ่มวิชา จำนวนหน่วยกิตกลุ่มละเท่า ๆ กัน ไม่บังคับรายวิชา แต่ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถาบันการศึกษาที่จะจัดให้นักศึกษาเรียน โดยยึดจุดประสงค์ของหมวดวิชาเป็นหลักสำคัญ
4. การจัดรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ควรจัดให้เรียนในระยะต้น ๆ ของระดับการศึกษา เช่น ระดับปริญญาตรี ควรจัดให้เรียนช่วงระยะเวลา 2 ปีการศึกษาแรก

วิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์

รายวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ เป็นวิชาเลือกในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ในหลักสูตรวิทยาลัยครู ซึ่งมีคำอธิบายรายวิชาดังนี้

ความหมายของสุนทรียภาพ มนุษย์และประสบการณ์ทางความงาม การพัฒนาประสาทสัมผัสและเลือกสรร ค่าของความงามจากทัศนศิลป์ อันสนองความต้องการของอารมณ์และจิต เพื่อนำมาปลูกฝังและพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามไปสู่คุณค่า และความหมายของความเป็นมนุษย์

ความหมายของสุนทรียศาสตร์และสุนทรียภาพ

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความงาม ไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติ หรือความงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ฯลฯ

ในการศึกษาสุนทรียศาสตร์เราจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของคำอื่น ๆ เช่น สุนทรียะ สุนทรียศาสตร์ และสุนทรียภาพควบคู่ไปด้วย

สุนทรียะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความงาม หรือความเป็นสุนทรียะไว้ดังต่อไปนี้

สุนทรีย - สุนทรียะ = ว. หมายถึงเกี่ยวกับนิยมความงาม

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 ให้ความหมายเกี่ยวกับความงามไว้ดังนี้

Aesthetic สุนทรีย เกี่ยวกับความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งทั้งงดงาม ไพเราะ หรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาติหรืองานศิลปะ ความรู้สึกนี้เจริญได้ด้วยประสบการณ์ หรือการศึกษา อบรม ฝึกฝน จนเป็นนิสัยเกิดเป็นรสนิยม (Taste) ซึ่งย่อมจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล จากความหมายของคำว่าสุนทรียะ จะเห็นได้ว่าสุนทรียะนั้นจะเกี่ยวข้องกับ ความงาม ไม่ว่าจะเป็นความงาม ของธรรมชาติ หรือศิลปะ ซึ่งได้แก่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อความงาม

สุนทรียศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายว่า สุนทรียศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความนิยมความงาม

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 ให้ความหมายของคำว่าสุนทรียศาสตร์ว่า วิชาว่าด้วยความซาบซึ้ง ในคุณค่าของสิ่ง งดงาม ไพเราะ หรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาติ หรืองานศิลปะ มักกล่าวในลักษณะเป็นปรัชญา หรือทฤษฎี ทั้งในเชิงจิตวิทยา จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์รวมถึงประวัติ รสนิยมและการวิจารณ์ งานศิลปะด้วย

กิริติ บุญเจือ (2522) ได้กล่าวถึงคำว่า สุนทรียศาสตร์ว่ามากจากศัพท์บาลีว่า "สุนทรี" แปลว่า ดี งาม สุนทรียศาสตร์จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่าวิชาว่าด้วยความงาม

วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (2516) ได้ให้คำอธิบายความหมายของ สุนทรียศาสตร์ศึกษา (Aesthetic Education) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักการของความงาม ศิลปนิยม และการสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อคุณค่าทางความงามและพัฒนาการของบุคคล ปัจจุบันนี้คำว่า สุนทรียศาสตร์ ได้มีความหมายอิสระขึ้นมา ความหมายของคำนี้ ในด้านวิชาการ ถือเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับ

ศิลปะแขนงต่าง ๆ หลักการของศิลปะ กระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ ทั้งทางศิลปะ และ ความรู้ความสามารถในการพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะ นอกจากนั้นขอบเขตของความหมาย ยังครอบคลุมถึงศิลปะชีวิตและสังคม รวมทั้งความงามและปรากฏการณ์ที่งดงามของธรรมชาติด้วย อารี สุทธิพันธ์ (2520) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิชาสุนทรียศาสตร์ไว้ดังนี้

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับรู้ทางด้านความงามและเป็นวิชาที่ ส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงาม จากผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากศัพท์บัญญัติและจากคำกล่าวของนักวิชาการศึกษาด้านศิลปศึกษา สรุปได้ว่า วิชา สุนทรียศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความงาม ไม่ว่าจะเป็นความงามของธรรมชาติและศิลปะ โดยศึกษาถึงความหมายและขอบข่ายของงานศิลปะแขนงต่าง ๆ หลักการของ ศิลปะหลักการ ของความงาม การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานวิจิตรศิลป์ หรือ ศิลปะประยุกต์ การศึกษาเกี่ยวกับความงามนี้ ก็เพื่อที่จะนำมาพัฒนาการสนิยมทางศิลปะ และสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

สุนทรียภาพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า สุนทรียภาพ หมายถึง ความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งทั้งงาม และความเป็นระเบียบของเสียงและถ้อยคำ ที่ไพเราะ

ศิลป์ พีระศรี (2525) กล่าวว่า สุนทรียภาพ (Aesthetic) หมายถึง ความรู้สึก โดยธรรมชาติของคนเราทุกคนซึ่งรู้จักค่าของวัตถุทั้งงามความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียงและ ถ้อยคำที่ไพเราะ ความรู้สึกนี้ย่อมเป็นไปตามอุปนิสัย การอบรม การศึกษา ซึ่งรวมเรียกว่า รส (Taste) ฉะนั้นความรู้สึกนี้จึงอาจแตกต่างกันไป ความงามที่เป็น สุนทรียภาพ ได้แก่ ความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจเจริญงอกงามได้ด้วยอาศัยการฝึกฝนปรนเปรอในการอ่าน การฟัง และการพินิจดูสิ่งทั้งงามเจริญใจไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นธรรมชาติหรือศิลปะ

จากคำอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำว่า สุนทรียศาสตร์ กับสุนทรียภาพนั้น มี ความหมายแตกต่างกัน คือ สุนทรียศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงาม ส่วนคำว่า สุนทรียภาพ หมายถึง ความรู้สึกที่มีต่อ สิ่งทั้งงาม ไม่ว่าจะเป็นความงามของธรรมชาติ หรือ ความงามของศิลปะ ซึ่งความรู้สึกนี้ จะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

ประวัติความเป็นมาของสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่มีเนื้อหาว่าด้วย ความงาม และจัดอยู่ในสาขาหนึ่งของวิชา ปรัชญา โดยเป็นสาขาย่อยของปรัชญาประเภทคุณวิทยา ซึ่งเป็นปรัชญาที่มีเนื้อหา เกี่ยวกับคุณค่า ด้านความงาม (สุเชาว์ พลอยชุม, 2534) ชาวกรีกถือว่าเป็นแหล่งกำเนิด ของปรัชญาตะวันตก

ทุกสาขา ในสมัยกรีก ศาสตร์เฉพาะเรื่องต่าง ๆ ยังมิได้แยกตัวออกไป จากปรัชญาสุนทรียศาสตร์ ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิชาปรัชญา จนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 18 สุนทรียศาสตร์ได้ปรากฏขึ้น เป็นครั้งแรก ในผลงานเรื่อง *Reflections on Poetry* (1735) ของนักปรัชญาเยอรมัน ชื่อ อเล็กซานเดอร์ กอททริบ โบมการ์เทิน (Alexander Gotlib Baumgarten) ศิษย์สำนักปรัชญาเหตุผลนิยม โดยอิทธิพลของเดสการ์ตและวิลเฮล์ม ไลบ์นิซ นักปรัชญาชาวเยอรมัน โบมการ์เทิน ได้นำคำนี้มาใช้เพื่ออ้างถึงความคิด เกี่ยวกับความงามตามธรรมชาติ และความงามในศิลปะ คำว่าสุนทรียศาสตร์ที่โบมการ์เทินนำมาใช้เป็นครั้งแรกประมาณปี ค.ศ. 1750 นั้น เพื่อแสดง ความหมายของศาสตร์ที่ว่าด้วย ความรู้ทางประสาทสัมผัส ซึ่งมีจุดหมายอยู่ที่ความงาม ในปัจจุบัน วิชาสุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่มีอิสระมากขึ้น เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับ งานศิลปะต่าง ๆ กระบวนการแห่งการผลิต และการมีประสบการณ์ศิลปะ ลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของธรรมชาติ และผลงานของมนุษย์ นำมาพิจารณากันว่า สวยงามหรือน่าเกลียด โดยการยอมรับต่อรูปแบบ และคุณภาพต่าง ๆ ทางประสาทสัมผัส (พ่วง มินอก, 2530)

แนวทางการศึกษาสุนทรียศาสตร์

การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์ สามารถเรียนรู้ได้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติทางทฤษฎีเป็นการ เรียนรู้ค่าความงามทางอ้อม มุ่งหาความรู้จากความคิดต่าง ๆ ทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งจะมีเนื้อหา เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ทางศิลปะ เช่น ความหมายของศิลปะ การสร้างสรรค์ศิลปะ รวมถึงความสัมพันธ์ของศิลปะกับสังคมและประวัติศาสตร์ บทบาทของศิลปะที่มีต่อคนและชุมชน ศิลปะกับความ เพลิดเพลิน ความรู้สึกแสดงออกและอื่น ๆ สำหรับการเรียนรู้ทางปฏิบัติจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการ รับรู้โดยตรง ของประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (พิรพงษ์ กุลพิศาล, 2531)

การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์นั้น ยังเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ เพื่อให้ ผู้อื่นมีความคิดเห็นสอดคล้องด้วย มักจะเป็นปัญหาว่างานศิลปะชิ้นนั้น ๆ งามหรือไม่ งาม และ สรุปไม่ได้ว่าสิ่งนั้น ๆ เป็นงานศิลปะหรือไม่ อะไรเป็นที่มาของเหตุผลเหล่านั้น โดยเฉพาะปัญหา ความงามที่เกี่ยวกับจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี และดนตรี นักปรัชญา เรียกศาสตร์ทางนี้ว่า "สุนทรียศาสตร์" หมายถึงการขบคิด การพุดจาอภิปรายถึงปัญหาต่าง ๆ ของความงามและผลงานที่ยอมรับกันว่าเป็นงานศิลปะ ซึ่งนับว่าเป็นหลักการสำหรับการใช้ในการ เรียนรู้เพื่อความเข้าใจ ในปัญหาเกี่ยวกับงานศิลปะได้ (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์, 2529)

วิชาสุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องอยู่กับโลกจิตสำนึกสามัญของมนุษย์ ซึ่งมีระดับความรู้สึก เหตุผลและระสนิยมแตกต่างกัน ความแตกต่างกันในคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นตัวการกำหนดและแปลความหมาย ของอารมณ์ที่รับรู้แตกต่างกันออกไป (พ่วง มินอก, 2530)

จากแนวความคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า การเรียนสุนทรียศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ เกี่ยวกับความงาม เพื่อให้รับรู้ความงามของศิลปะแขนงต่าง ๆ การที่จะรับรู้ความงามของศิลปะ

แขนงต่าง ๆ ได้นั้น ต้องศึกษาถึงความหมายของงานศิลปะแขนงต่าง ๆ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความงามของงานศิลปะว่างามหรือไม่งาม ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ของศิลปะกับสังคมและประวัติศาสตร์ ซึ่งศึกษาได้จากประวัติศาสตร์ศิลปะ การศึกษาถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เราเรียกว่าการศึกษาสุนทรียศาสตร์ในทางอ้อมหรือการศึกษาทางด้านทฤษฎี ส่วนการศึกษาสุนทรียศาสตร์ทางปฏิบัติจะเป็นการรับรู้เกี่ยวกับความงามโดยตรง เช่น ความงามของงานศิลปะประเภทต่าง ๆ และความงามของธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกการรับรู้ความงามนี้ว่าประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ การรับรู้ประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์นั้นจะแตกต่างกันไปตามรสนิยมของแต่ละบุคคล

ประสบการณ์ทางสุนทรีย

Kreitler and Kreitler (1972) กล่าวว่า ประสบการณ์ทางสุนทรีย คือ การตัดสินใจรสนิยมซึ่งสะท้อนออกมาในรูปความชอบ และระดับความชอบขององค์ประกอบในงานศิลปะชิ้นหนึ่ง ๆ ซึ่งความชอบของแต่ละคนจะแตกต่างกันไปออกไป ซึ่งประสบการณ์ทางสุนทรียะนี้จะมี ความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นส่วนประกอบเสมอ

อารี สุทธิพันธุ์ (2533) อธิบายว่า ประสบการณ์ เป็นคำใช้เรียกการรับรู้ที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเราสัมผัสหรือปะทะกับโลกภายนอก โดยจะได้รับการสั่งสมไว้ตามประสิทธิภาพของอวัยวะรับสัมผัสของแต่ละคน ประสบการณ์สุนทรียะเมื่อเกิดแก่เราทำให้เราเกิดความเพลิดเพลิน ฟังพอใจ เกิดความอึ้งใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น การไปชม นิทรรศการ การไปเดินเล่น การไปชมภาพยนตร์ การฟังเพลง ฯลฯ

กิริติ บุญเจือ (2529) กล่าวถึง ประสบการณ์ทางสุนทรียะว่าเป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ในความงามของงานศิลปะ เช่น ความงามกลมกลืนกันของภาพเขียนและความงามในธรรมชาติ

ดังนั้น ประสบการณ์ทางสุนทรียะ คือ การรับรู้ความงามไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติ หรือความงามของงานศิลปะ ซึ่งการรับรู้ความงามนี้ทำให้เกิดความพึงพอใจและความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้มนุษย์ได้รับความสุข ความสบายใจ

ในสายตาของผู้มีประสบการณ์ ศิลปะไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ต่อจิตวิทยาเลย ในเค้าโครงร่างของจิตวิทยา มีทฤษฎีที่บันทึกไว้สำหรับผู้มีประสบการณ์ทางศิลปะ ทฤษฎีแต่ละทฤษฎี ได้รวบรวมความคิดในการอธิบายหลักการพิเศษของประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีเหล่านี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับประสบการณ์ทางศิลปะและเป็นการรวบรวมความคิด ในการอธิบายหลักการพิเศษของประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ ทฤษฎีเหล่านี้ได้แก่ (Kreitler and Kreitler, 1972)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis)

หลักเบื้องต้นของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็คือ พฤติกรรมของมนุษย์คือผลผลิตของความต้องการ และแรงผลักดันซึ่งไร้สติสัมปชัญญะ "การรับรู้ของการทำงานศิลปะทำให้เกิดความอึดใจในความประหลาด มหัศจรรย์ที่เกิดจากความฝัน การทำงานศิลปะเกิดจากความฝันที่ประหลาด ซึ่งทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานศิลปะ ความพอใจที่เกิดจากความฝันนี้ ไม่สามารถเปรียบเทียบกับความพอใจในชีวิตจริง แต่จะเป็นความพอใจชั่วคราวที่นุ่มนวล อ่อนโยน ทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้นเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้าใจในเรื่องประสบการณ์ทางศิลปะ

ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism Thoery)

Valentine (1962 อ้างใน Kreitler and Kreitler, 1972) เป็นผู้ริเริ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับความชอบของผู้ดูงานศิลปะที่มีต่องานและองค์ประกอบของงาน และการศึกษาเกี่ยวกับปฏิกิริยาตอบสนองทางร่างกายที่มีต่องานศิลปะ และเรื่องความแตกต่างกัน ประสบการณ์ทางศิลปะคือการตัดสินใจทางรสนิยม ซึ่งจะสะท้อนออกมาในรูปความชอบ และระดับความชอบ องค์ประกอบทั้งหมดของงานศิลปะนั้น ๆ ซึ่งแต่ละคนจะชอบแตกต่างกันออกไป สิ่งที่ศิลปินถ่ายทอดออกมาเป็นงานศิลปะ เป็นสิ่งที่บุคคลมีความประทับใจเป็นพิเศษ

ในข้อเขียนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมนี้ (Berlyne 1960, 1367 อ้างใน Kreitler and Kreitler, 1972) Belyne สันนิษฐานว่า ลักษณะที่สำคัญที่สุดของงานศิลปะคืองานนั้นจะต้องทำให้เกิดความสงสัย และสามารถคลายความสงสัยได้ในภายหลัง ความสงสัยที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากความจริงที่ว่า งานศิลปะชิ้นหนึ่ง ๆ จะต้องทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกขัดแย้งกันภายในจิตใจ Berlyne อธิบายว่า ประสบการณ์ทางศิลปะ เกิดจากความสงสัยเล็ก ๆ น้อย ๆ และเป็นสิ่งที่น่าเพลิดเพลิน ทั้งนี้เพราะ การเกิดความสงสัย จะมีทางแก้หรือคลายความสงสัยได้ ความน่าสงสัยที่เกิดขึ้นอย่างพอเหมาะ อาจดูแล้วน่าสนุกก็เพราะเป็นวิธีเสริมแรงแก่ผู้ชม อย่างหนึ่ง ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกพึงพอใจได้ในที่สุด

ทฤษฎีสารสนเทศ (Information Theory)

ในตอนแรกเป็นทฤษฎีที่รวบรวมความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์ และกฎเกณฑ์ สำหรับการพรรณารูปร่างลักษณะ และการศึกษาเกี่ยวกับระบบการถ่ายทอด (การสื่อสาร) (Shannon และ Weaver, 1949 อ้างใน Kreitler and Kreitler, 1972) ข้อสมมุติฐานของทฤษฎีนี้เกี่ยวกับความคิดรวบยอดของความไม่แน่ใจและความรู้สึกเป็นสภาวะของความคับข้องใจในสถานการณ์ที่คลุมเครือ ทำให้ผู้ดูไม่แน่ใจในความคาดหวังของตนเอง สันนิษฐานว่างานศิลปะ ทำให้ผู้ดูเกิดความคาดหวังที่แน่นอน ทั้งความคาดหวังที่รับมาในอดีต และที่พัฒนามาจากองค์ประกอบที่ซ้ำกันและรูปแบบของศิลปะ ถ้าผู้ดูงานศิลปะนั้นคาดหวังไว้ เป็นจริงจะทำให้การดูงานสนุกสนานเพลิดเพลิน

งานศิลปะ คือเครื่องมือสำหรับการสื่อสารความหมายได้ งานศิลปะจะมีลักษณะที่ทำให้
 ความรู้ แต่เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์มากกว่าที่จะดึงเอามาจากภาพ และการยืนยันความ
 คาดหวังว่าเป็นจริง

สรุป ประสบการณ์ทางศิลปะกับความสนุกสนานเพลิดเพลินมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
 แม้ว่าประสบการณ์ทางศิลปะจะไม่ใช่ สิ่งจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ก็ตาม แต่ก็พบว่าไม่ว่า
 ศิลปะจะมีความหมายอะไรศิลปะจะมีความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นส่วนประกอบเสมอ

ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะ

การรับรู้ของมนุษย์

การรับรู้เป็นส่วนประกอบประการแรก ที่มนุษย์ใช้ในการทำงานการรับรู้เกิดขึ้น เมื่อ
 เราพบเห็นสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ เช่น เห็นวัตถุตั้งอยู่กลางแดด เห็นอนุสาวรีย์ตัดกับ
 ท้องฟ้าเวลาเย็น การรับรู้ของมนุษย์แต่ละคนย่อมแตกต่างกันไป (สวนศรี ศรีแพงพงษ์, 2534)

สุชา จันท์เอม (2533) กล่าวว่า การรับรู้เป็นขบวนการที่มีระดับตั้งแต่ง่ายที่สุดถึง
 ขั้นขั้นที่สูงสุดจนยากแก่การเข้าใจนักจิตวิทยา ได้ให้ความหมายการรับรู้แตกต่าง กันออกไป เช่น

1. การรับรู้ คือ การตีความหมายจากการรับสัมผัส (Sensation) ในการรับรู้
 เราไม่เพียงแต่มองเห็น ได้ยินหรือได้กลิ่นเท่านั้น แต่เราต้องรับรู้ได้ว่าวัตถุหรือสิ่งที่เรารับรู้นั้น
 คืออะไร มีรูปร่างอย่างไร อยู่ทิศใด ไกลกว่าเรามากน้อยแค่ไหน เป็นต้น ทั้งหมดที่เรารับรู้ได้นั้น
 เป็นการใส่ความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในการสัมผัส

2. ในแง่ของพฤติกรรม การรับรู้เป็นขบวนการที่เกิดแทรกอยู่ระหว่างสิ่งเร้าและการ
 ตอบสนองต่อสิ่งเร้า ดังแผนภูมิข้างล่าง

Stimulus-----> Perception-----> Response
 (สิ่งเร้า) (การรับรู้) (การตอบสนอง)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การรับรู้หมายถึง ขบวนการที่คนเรามีประสบการณ์กับวัตถุหรือ
 เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยอวัยวะรับสัมผัส (สุชา จันท์เอม, 2533)

ขบวนการรับรู้เป็นการตีความข่าวสารที่สมองได้รับการตีความดังกล่าวข้างต้นนี้ขึ้นอยู่กับ
 องค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ประสาทรับสัมผัสธรรมชาติของสิ่งเร้า ประสบการณ์เดิม ความคาดหวัง
 ในขณะนั้น ความสนใจ การจัดหมวดหมู่ของสิ่งเร้า ซึ่งทำให้แต่ละคนรับรู้ต่างกันออกไปแม้ว่าจะมี
 สิ่งเร้าเดียวกัน แต่จะมีการรับรู้ต่อสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันออกไป เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลง
 ไปด้วย (สุปราณี สนธิรัตน์, 2525)

การรับรู้มีขบวนการดังต่อไปนี้

1. มีสิ่งเร้ามาสัมผัสตัวเราทางอวัยวะสัมผัสต่าง ๆ ในระดับที่เหมาะสม
2. ประสาทสัมผัสสมบูรณ์ พอที่จะรับสัมผัสสิ่งเร้าแล้วส่งไปยังสมอง เพื่อให้สมองแปลความหมายออกมา
3. มีประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น การคิดเอาไว้อีก่อนในใจ
4. อาศัยประสบการณ์เดิมนั้นแปลความหมายออกมา

ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะ

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะ จากแนวคิดของนักการศึกษาด้านศิลปะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎี Direct Registration ตั้งขึ้นโดยเจมส์ กิบสัน (James I. Gibson) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการมองเห็นภาพจิตรกรรมเป็นผลเนื่องจากภาพส่งแสงที่ผู้ชมมองเห็นนั้น เป็นแสงที่สะท้อนออกมาจากตัววัตถุเดินทางเข้าสู่สายตาผู้ชม ดังนั้นความถี่ของแสงที่สะท้อนออกจากภาพจิตรกรรมนั้นคล้ายคลึงกับวัตถุจริง แล้วก็จะส่งผลให้ภาพจิตรกรรมนั้น มีความเหมือนจริงไปด้วย ผู้ชมไม่มีความจำเป็นต้องตีความหมายหรือคาดเดาอะไรอีก

สรุปทฤษฎีนี้ อธิบายว่าสิ่งที่เราจะสามารถมองเห็นสิ่งรอบตัวได้นั้น เป็นผลมาจากการกระทำของแสงสว่างซึ่งส่องกระทบวัตถุ หรือสะท้อนจากวัตถุมาสู่จากรับภาพภายในลูกนัยน์ตา และระบบประสาท ดังนั้นผู้ชมภาพไม่ต้องใช้จินตนาการในการดูภาพจิตรกรรม ข้อมูลจากภาพจิตรกรรมมีความสมบูรณ์อยู่ในตัวของมันเองอยู่แล้ว (Gibson, 1979 อ้างใน Winner, 1982)

2. ทฤษฎี Constructivist โดยนักฟิสิกส์และนักจิตวิทยา ชื่อเฮร์แมนน์ แวน เฮล์มโฮลตซ์ (Hermann Van Helmholtz)

ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การที่เราจะมองภาพได้ถูกต้อง ต้องอาศัยการเดาเข้ามาช่วย ซึ่งผู้ดูต้องมีประสบการณ์ ความรู้ และความคาดหวังของผู้ดูเป็นตัวชี้แนะ เช่น ภาพวาดของหิมะ ผู้ดูไม่เคยเห็นหิมะมาก่อน ก็ไม่สามารถทราบได้ว่าเป็นภาพอะไร และการมองภาพตามทฤษฎีนี้ ผู้ดูต้องเดาหรือคิดเอาเอง เช่น ภาพวาดศีรษะของคนที่มีผม ผู้วาดจะวาดเส้นผมเพียงไม่กี่เส้นก็เหลือให้ผู้ดูเดาหรือคิดเอาเอง ไม่ว่าผู้ดูจะเห็นผิดหรือถูกต้องก็ตามภาพ ไม่จำเป็นต้องเหมือนกับของที่เป็นแบบ ประสบการณ์ของผู้ดูภาพมีความสำคัญว่า

สรุป ในการชมภาพจิตรกรรมให้เกิดความซาบซึ้ง ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ ในรูปลักษณะของวัตถุที่ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในเนื้อหาของภาพจิตรกรรมนั้น (Winner, 1982)

3. ทฤษฎี Gestalt ตั้งขึ้นโดยนักจิตวิทยากลุ่มหนึ่ง เช่น เคอร์ต คอฟฟคา (Kurt Koffka) วอล์ฟแกง โคห์เลอร์ (Wolfgang Kohler)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการรับรู้ภาพของมนุษย์ อยู่ภายใต้กฎของความเรียบง่าย (Law of Simplicity) กล่าวคือโดยทั่วไปเราจะรับรู้ภาพในลักษณะของภาพรวมเสียก่อนแล้วจึงศึกษารายละเอียด อาจกล่าวได้ว่าทุกอนุภาคของแสงที่ตกกระทบลงบนจอรับภาพในลูกนัยน์ตานั้น เป็นผลทำให้เกิดเป็นรูปภาพขึ้นในสมอง ซึ่งนักจิตวิทยาเกสทอลต์เรียกว่า Brain field ซึ่งมีกลไกในการวิเคราะห์ภาพที่เรียบง่ายที่สุด นั่นคือการรับรู้ของคนเราจะมองเห็นเค้าโครงหลักเสียก่อน แล้วจึงค่อยมองในรายละเอียด

จากทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะของนักการศึกษา จะเห็นว่าการรับรู้ของมนุษย์แต่ละคนนั้นแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางศิลปะของแต่ละคน ดังที่ บุนด์รัตน์ พิษณุไพบุลย์ (2537) ได้สรุปเกี่ยวกับทฤษฎี Direct Registration Constructivist และเกสทอลต์ว่าทฤษฎีเหล่านี้ช่วยอธิบายให้เราเข้าใจ ถึงการสื่อเนื้อหาในงานศิลปะได้อย่างถูกต้อง ตามความประสงค์ของจิตรกรผู้สร้างภาพผู้ชมที่มีประสบการณ์ในงานศิลปะ ย่อมเกิดความซาบซึ้งในผลงานศิลปะมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจความงามในงานศิลปะ ลักษณะเช่นนี้อธิบายได้ด้วยทฤษฎี Constructivist ส่วนการสื่อสารกับมวลชนโดยภาพสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายการค้า การนำเอาหลักการของทฤษฎีเกสทอลต์มาใช้ช่วยอธิบายนับว่ามีความเหมาะสม เพราะผู้ชมทั่วไปจะรับรู้และจดจำภาพที่มีความเรียบง่าย ปราศจากรายละเอียดได้รวดเร็ว ส่วนทฤษฎี Direct Registration นั้นอธิบายว่าการที่ผู้ชมงานศิลปะหรือจิตรกรจะสามารถมองเห็นสิ่งรอบตัวได้นั้น เป็นผลมาจากแสงสว่างที่สะท้อนจากวัตถุมาสู่การรับภาพภายในลูกนัยน์ตาและระบบประสาท จิตรกรเอกของโลก เช่น ลีโอนาโด ดาร์วินชี ไมเคิล แองเจโล เรอแนร์ ฯลฯ จึงพยายามศึกษาถึงหลักแห่งแสง และสีสรรที่ปรากฏในธรรมชาติ นำมาถ่ายทอดให้เกิดความเหมือนจริง จนทำให้ผู้ชมรับรู้สุนทรียภาพในงานจิตรกรรมได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์หรือหลักแห่งความเรียบง่าย ผู้ชมก็จะเกิดความซาบซึ้งในงานจิตรกรรมเหล่านั้นได้

ความรู้เกี่ยวกับทัศนศิลป์

ความหมายของศิลปะ

สำหรับความหมายของศิลปะมีผู้ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปหลายอย่างดังต่อไปนี้ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า ศิลปะ ไว้ดังนี้ ศิลปะ น.ฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง, การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะเทือนใจให้ประจักษ์เห็น โดยเฉพาะหมายถึงวิจิตรศิลป์

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 ได้ให้

ความหมายคำว่า "ศิลปะ" (Art) ไว้ว่า ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่แสดงออก ในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏ ซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ ตาม อัจฉริยภาพพุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา

วิรัตน์ พิชญไพบูลย์ (2524) ได้ให้ความหมายของศิลปะว่าเป็นกิจการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ แสดงออกจากความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ จากมโนภาพที่ได้จากความจริงหรือจากจินตนาการที่คิดค้นขึ้นโดยใช้ภาษาของศิลปะเป็นสื่อกลางให้ผู้อื่นเข้าใจในอุดมการณ์นั้น งานศิลปะที่มีคุณค่า จึงสร้างสรรค์ขึ้นจากการแก้ไขปัญหาที่ต้องใช้สติปัญญาอันสูงส่ง

ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี (2527) ให้ความหมายของศิลปะว่า ศิลปะ หมายถึง ความงามอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ นอกจากจะใช้ความพยายามด้วยมือ และความคิดแล้วยังต้องมีการพวยพุ่ง แห่งพุทธิปัญญาและจิตออกมาด้วย

จากความหมายของศิลปะข้างต้น จึงสรุปความหมายของศิลปะว่า คือผลงานของมนุษย์ที่สร้างขึ้นโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการปรากฏเป็นรูปร่างรูปทรง ที่สวยงาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้สร้างเพื่อที่จะให้ผู้ดูงานศิลปะรับรู้อารมณ์ ความรู้สึกนั้น

ประเภทของศิลปะ

ศิลปะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วิจิตรศิลป์ (Fine Art) และประยุกต์ศิลป์ (Applied Art)

1. วิจิตรศิลป์ (Fine Art) มีผู้ให้ความหมายของวิจิตรศิลป์ ไว้หลายลักษณะไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ : อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 ได้ให้ความหมายของคำว่า Fine Art วิจิตรศิลป์หรือผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นถึงขั้นงาม - บริสุทธิ์ มีการแสดงออกถึงอารมณ์สะเทือนใจ ที่ผู้ชมรับรู้ได้เป็นผลงานสร้างสรรค์มีความคิดริเริ่มแสดงเอกลักษณ์ หรือมีลักษณะต้นแบบ ปรากฏจุดมุ่งหมายในด้านความรู้สึก และจินตนาการทางจิตใจมากกว่าผลประโยชน์ทางกาย มุ่งแสดงพุทธิปัญญามากกว่าทักษะ ทางแรงงาน ต่างกับศิลปะประยุกต์ที่มีจุดหมายเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอย มีการผลิตอย่างซ้ำซาก และปริมาณมาก ๆ

วิรัตน์ พิชญไพบูลย์ (2524) ให้คำจำกัดความของวิจิตรศิลป์ว่า เป็นศิลปะแห่งความงามอันมีจุดมุ่งหมาย เพื่อช่วยสนองความต้องการทางการแสดงออกและการรับรู้ ของอารมณ์ และจิตใจก่อให้เกิดความสะเทือนใจ วิจิตรศิลป์ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี ดนตรีและการละคร

สุเชาว์ พลอยขุม (2534) กล่าวว่า วิจิตรศิลป์ คือศิลปะที่ให้ความเพลิดเพลินใจในทางสุนทรียะแต่เพียงอย่างเดียว วิจิตรศิลป์ แบ่งออกตามประสาทสัมผัส คือ จักขุศิลป์ ได้แก่

ภาพเขียน ภาพแกะสลัก โสตศิลป์ ได้แก่ดนตรี สัญลักษณ์ศิลป์ ได้แก่ วรรณคดี บทกวี และศิลปผสม ได้แก่ นาฏศิลป์

จากความหมายของวิจิตรศิลป์ สรุปได้ว่า วิจิตรศิลป์ คือผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสนองตอบทางด้านจิตใจ มากกว่าประโยชน์ใช้สอย แบ่งออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี ดนตรี และการนาฏศิลป์

2. ศิลปประยุกต์ (Applied Art) มีผู้ให้ความหมายของศิลปประยุกต์ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ศัพท์ศิลปะ : อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 ได้ให้ความหมายว่าเป็นศิลปะประเภทหนึ่งสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ แต่คำนึงถึงสุนทรียภาพด้วยจะเป็นงานชิ้นเดียวหรืองานอุตสาหกรรมก็ได้ คำนี้ใช้เรียกศิลปะต่าง ๆ ที่ไม่ใช่วิจิตรศิลป์ เช่น งานออกแบบ ภาชนะเครื่องใช้ประจำวัน งานออกแบบจากละคร งานออกแบบเครื่องแต่งกาย งานตกแต่งภายใน งานเขียนภาพประกอบ ภาพโฆษณา การ์ตูน เครื่องปั้นดินเผา แต่ความแตกต่างระหว่างศิลปะทั้งสองนี้มักแยกให้เห็นยาก อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) และพาณิชย์ศิลป์ (Commercial Art) ก็ถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของศิลปประยุกต์ด้วย

วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (2528) ได้ให้ความหมายของศิลปประยุกต์ว่า เป็นศิลปะแห่งอรรถประโยชน์ คือ มีค่าทางการใช้สอยเป็นศิลปะที่สร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการความสะดวกสบายของมนุษย์ เช่น ของใช้ในชีวิตรประจำวัน อุตสาหกรรมศิลป์

วิณะ จูชะวิภาต (2527) กล่าวถึง ศิลปะประยุกต์ว่า คือศิลปะที่ได้รับการประยุกต์หรือดัดแปลง นำไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์ได้ ความมุ่งหมายสำคัญ คือประโยชน์ใช้สอย ส่วนความงามความพอใจ เป็นความมุ่งหมายอันดับรองแตกต่างจากวิจิตรศิลป์ที่ว่า วิจิตรศิลป์นั้น จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อความงามความพอใจ

จากความหมายของประยุกต์ศิลป์สรุปได้ว่าประยุกต์ศิลป์ คืองานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย มีความงามและใช้ประโยชน์ได้ เช่น งานพาณิชย์ศิลป์ งานอุตสาหกรรมศิลป์ งานออกแบบต่าง ๆ ฯลฯ

จากคำอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้งวิจิตรศิลป์และศิลปประยุกต์ก็มีส่วนเป็นทัศนศิลป์ลักษณะหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักเกณฑ์หรือทฤษฎีทางทัศนศิลป์มาเป็นตัวกำหนดหรือตัดสินความงามที่เกิดขึ้น

ทัศนศิลป์

ทัศนศิลป์ (Visual Arts) เป็นศิลปะสาขาหนึ่งของวิจิตรศิลป์ ได้แก่ งานศิลปะที่เรารับรู้ได้ด้วยตา เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับการมองเห็นโดยตรง นักวิชาการศึกษาด้าน ศิลปศึกษา ได้ให้ความหมายของคำว่าทัศนศิลป์ไว้ดังนี้

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2528) กล่าวว่า ทักษะศิลป์ ได้แก่ ศิลปะที่สามารถมองเห็น ความงามจากรูปลักษณะจึงมีขอบข่ายกว้างขวาง สำหรับทักษะศิลป์ที่เป็นวิจิตรศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์

อารี สุทธิพันธ์ (2528) กล่าวว่า ทักษะศิลป์ เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สามารถสัมผัสได้ด้วยตา คำว่า ทักษะศิลป์ มีความหมาย ลักษณะเดียวกับศิลปะรูปทรง แต่ทักษะศิลป์เน้นที่การรับรู้หรือความรู้สึก ส่วนศิลปะรูปทรงนั้นเน้นที่คุณสมบัติของวัตถุเป็นหลัก ดังนั้นจึงพอสรุปความหมายของทักษะศิลป์ ได้ว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่เกิดขึ้นในลักษณะรูปทรง 2 มิติ และ 3 มิติ ซึ่งเราสามารถสัมผัสได้ด้วยตา ผลงานทักษะศิลป์ ได้แก่ การวาดเขียน จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ภาพพิมพ์ งานเทคนิคผสม งานโฆษณา ผู้สร้างจะถ่ายทอด เรื่องราวและความคิด วัสดุ วิธีการที่แตกต่างกัน ออกไปตามสภาพแวดล้อม ผู้ชมเลือกชื่นชมได้ตามศักยภาพของตน ผลงานประกอบด้วยคุณค่าทาง ความงาม 2 ประการ คือ ความงามทางวัตถุ ได้แก่ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นเอกภาพ และความงามที่เกิดจากจิตใจ ได้แก่ เรื่องราว สาระ อันปรากฏในผลงาน ผลงานที่ให้คุณค่าและความประทับใจแก่ผู้สร้างงานหรือผู้ชม ก็คือความสัมพันธ์ของความงามที่เกิด จากวัตถุและจิตใจนั่นเอง

สุชาติ เกาทอง (2536) ให้ความหมายของทักษะศิลป์ว่า คือศิลปะที่สื่อความหมาย และรับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์ แสดงด้วย ความหมายหรือร่องรอยที่ปรากฏเห็นได้ร่องรอยเหล่านี้อาจทำด้วยเครื่องมือ วัสดุ หรือวิธีการใด ก็ได้ การกินระวางเนื้อที่โดยทางกายภาพ จะเป็นคุณสมบัติ เฉพาะของทักษะศิลป์ที่แตกต่างไปจาก โสตศิลป์

ชลุต นิมเสมอ (2531) กล่าวถึง ทักษะศิลป์ว่า หมายถึง งานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และงานสร้างสรรค์อื่นที่ใช้การเห็นเป็นปัจจัยในการรับรู้เท่านั้น

จากแนวคิดของนักการศึกษาด้านศิลปศึกษา ทักษะศิลป์ จึงหมายถึง งานศิลปะที่มนุษย์ สามารถรับรู้ความงามได้ด้วยตา เป็นแขนงหนึ่งของงานวิจิตรศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์

ศิลปะประเภททักษะศิลป์ นับเป็นศิลปะที่มีรูปลักษณะสอดคล้องกับกระบวนการรับรู้ทาง ประสาทสัมผัสของมนุษย์มากที่สุด ทั้งนี้เพราะเป็นรูปแบบที่มนุษย์สามารถใช้ประสาทตา หรือการ มองเห็นในการรับรู้ สร้างความเข้าใจ แปลเป็นคุณค่าของความรู้สึก และสามารถตีค่าซาบซึ้งใน คุณค่าแห่งสุนทรียรสได้อย่างสมบูรณ์และชัดเจนในผลงานทักษะศิลป์ทุกประเภท (ฉลอง สุนทรนนท์, 2535) จะเห็นได้ว่า ศิลปะทางด้านทักษะศิลป์ เป็นศิลปะที่เน้นคุณค่าทางสุนทรียภาพเป็นสำคัญ

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) ได้ให้ความหมาย ของคำว่า จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและภาพพิมพ์ไว้ดังนี้

จิตรกรรม หมายถึง ภาพที่ศิลปินแต่ละบุคคลสร้างขึ้นด้วยประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ

และความชำนาญ โดยใช้ชนิดต่าง ๆ เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีฝุ่น ฯลฯ เป็นสื่อกลางในการแสดง ออกถึงเจตนาในการสร้างสรรค์ การสร้างงานจิตรกรรม จะสร้างบนพื้นราบเป็นส่วนใหญ่ เช่น กระดาษ ผ้า แผ่นไม้ ผนัง เพดาน ซึ่งศิลปินอาจเลือกเขียน ภาพบุคคล พืช สัตว์ ทิวทัศน์ เหตุการณ์ เป็นต้น ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แบบสัจนิยม (realism) แบบอุดมคติ (idealism) หรือ แบบนามธรรม (abstract) งานจิตรกรรม ตามความหมายโดยตรง หมายถึงงานที่ใช้ แปรง พู่กัน หรือเกรียงเป็นเครื่องมือในการป้าย ระบายสี แต่ปัจจุบันได้พัฒนาไปใช้ เครื่องพ่นสี และเครื่องมืออื่น ๆ เพื่อสร้างสรรค์งานให้ก้าวหน้าต่อไปไม่สิ้นสุด

ประติมากรรม หมายถึง งานศิลปะที่สร้างเป็นรูปทรงสามมิติ โดยวิธีการแกะสลัก บั้น หรือวิธีการผสมผสาน

- วิธีการแกะสลัก ประติมากรจะต้องจัดวัสดุส่วน ที่ไม่ต้องการออกไปจนเหลือ แต่รูปทรงเป็นกลุ่มและมวลที่ต้องการเท่านั้น วัสดุที่ใช้สร้างประติมากรรมแกะสลัก ได้แก่ วัสดุเนื้อ แข็ง เช่น ไม้ หิน ฯลฯ

- วิธีการปั้น ประติมากรจะสร้างรูปทรง โดยการพอกด้วยวัสดุที่ค่อนข้างนิ่ม วัสดุที่นิยมใช้ เช่น ดินเหนียว พืช ฯลฯ ซึ่งเมื่อบั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มักจะนำไปหล่อด้วย ปูนปลาสเตอร์หรือโลหะ เพื่อให้คงทนมากขึ้น

- วิธีการผสมผสาน ก็คือ การนำเอาวัสดุหลายอย่างมาประกอบเป็นรูปทรงที่ ต้องการด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ประติมากรรมโลหะที่สร้างด้วยวิธีการเชื่อมผลงานเหล่านี้ ประติมากรอาจสร้างในรูปเห็นรอบตัว หรือรูปปั้นก็ได้

สถาปัตยกรรม หมายถึง ศิลปะและวิทยาการแห่งการก่อสร้าง ซึ่งอธิบายอีกนัยหนึ่งได้ ว่า เป็นการจัดระวาง 3 มิติ เพื่อสนองตามต้องการของมนุษย์ ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

สถาปัตยกรรม มีหลักเกณฑ์เพื่อให้บังเกิดผลในอันที่จะสนองความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด และสถานที่แห่งใด ให้สัมฤทธิ์ผลอย่างดีที่สุด และหลักเกณฑ์นั้นย่อมผันแปร แตกต่างกันไป ตามกาลเวลา อันเนื่องจากอิทธิพลด้านต่าง ๆ คือ ดินฟ้า อากาศ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา วัสดุและวิทยาการ

อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ย่อมมีเป้าหมายเดียวกันคือ ส่งเสริมให้งาน สถาปัตยกรรม เฝิบพร้อมด้วยคุณค่า 3 ประการคือ

1. ความสะดวก และเหมาะสมในการใช้สอย
2. ความมั่นคงแข็งแรง
3. ความชื่นชมยินดี

สถาปนิกรมีหน้าที่ที่จะต้องทำให้งานที่ตนสร้างสรรค์ บรรลุถึงคุณค่าทั้ง 3 ประการนี้ สถาปัตยกรรมเป็นทั้งศิลปะและวิทยาศาสตร์ ที่สะท้อนให้เห็นความเจริญของอารยธรรมในสมัยนั้น ๆ

ภาพพิมพ์ หมายถึง ศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งมุ่งให้เกิดความงามอันเป็นผลจากการใช้เส้น

มิใช่ผลจากการใช้สี ภาพพิมพ์มีความสำคัญและคุณค่าทางศิลปะสูงก็แต่เฉพาะงานต้นแบบ (Original) ซึ่งสร้างสรรค์โดยศิลปินเท่านั้น ส่วนงานจำลองแบบ (reproduction) ซึ่งผลิตโดยผู้พิมพ์นั้น มีคุณค่าทางศิลปะเป็นรอง

กลวิธีการพิมพ์แยกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 4 วิธี คือ

1. กลวิธีการพิมพ์ควนูน (cameo หรือ relief engraving) เช่นภาพพิมพ์แกะไม้ ภาพพิมพ์ยางแกะ
2. กลวิธีการพิมพ์ร่องลึก (intaglio) เช่นภาพพิมพ์แกะลายเส้นภาพพิมพ์กด
3. กลวิธีการพิมพ์พื้นราบ (planography)
4. กลวิธีการพิมพ์ลายฉลุ (stencil)

จากคำอธิบายของจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและภาพพิมพ์ข้างต้น ผู้ศึกษาสุนทรียะทางทัศนศิลป์มีความจำเป็นต้องเข้าใจความหมายและลักษณะต่าง ๆ เพื่อแยกแยะประเภทของงานต่าง ๆ ให้เด่นชัดและเข้าใจความงามทางสุนทรียะที่จะเกิดขึ้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับความงาม

Weitz (1967) กล่าวว่า หัวใจสำคัญในวิชาว่าด้วยความงามก็คือ ทฤษฎีศิลปะและทฤษฎีว่าด้วยความงาม ถ้าเราไม่รู้ว่าศิลปะและความงามคืออะไร เราจะไม่สามารถตอบสนองต่อศิลปะได้อย่างเต็มที่ เราจะไม่สามารถตัดสินว่า งานศิลปะชิ้นไหนดี ดังนั้น ทฤษฎีว่าด้วยความงามและทฤษฎีศิลปะ จึงมีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของวิชาว่าด้วยความงาม

จากคำอธิบายของ Weitz ข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าในการศึกษาสุนทรียะทางทัศนศิลป์มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์และทฤษฎีความงามทางทัศนศิลป์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาศิลปะ และการตัดสินความงามของงานทัศนศิลป์

ทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์

สุเชาว์ พลอยชุม (2534) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์ไว้ ดังต่อไปนี้

1. ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (Beauty as the Quality of an Object)
ทฤษฎีนี้เน้นเกี่ยวกับความงามว่า ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุความงาม จึงเป็นสิ่งที่อยู่ในเนื้อวัตถุ และเป็นสิ่งที่ติดมากับวัตถุ นับตั้งแต่เริ่มแรกทีเดียว วัตถุเป็นสิ่งสวยงามอยู่ในตัวมันเอง ความงามของวัตถุไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสนใจของเรา แต่เพราะวัตถุนั้นมีความงามมนุษย์จึงสนใจ ทฤษฎีนี้จึงเรียกว่า วัตถุวิสัย
2. ความงามคือความรู้สึกเพลิดเพลิน (Beauty as the feeling Pleasure)
ทฤษฎีนี้เน้นว่าความงาม คือความรู้สึกเพลิดเพลิน คุณค่าของความงามอยู่ที่

ความสนใจ สิ่งที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินใจเป็นสิ่งสวยงาม แหล่งของความงามอยู่ที่มนุษย์จะตัดสินใจ ไม่ได้อยู่ที่วัตถุ ทฤษฎีนี้เรียกว่า ทฤษฎีจิตวิสัย

3. ความงามเป็นภาวะสัมพันธ์ (Beauty as Relation) ทฤษฎีนี้เน้นเกี่ยวกับความงามว่า ความงามไม่เป็นทั้งวัตถุวิสัยและจิตวิสัย แต่เป็นภาวะสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับมนุษย์ ทำให้ค่าของสุนทรียะหรือความงามเกิดขึ้น

4. ความงามเป็นอุบัติการณ์ใหม่ (Beauty as Emergent) ทฤษฎีนี้เน้นเกี่ยวกับความงามว่า ความงามเป็นอุบัติการณ์ใหม่ จากกระบวนการทางคุณค่าทางสุนทรียะ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

4.1 ต้องมีวัตถุ เช่น ศิลปวัตถุหรือธรรมชาติ

4.2 ต้องมีบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่จะตีคุณค่าหรือสนใจในวัตถุนั้น มนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการรับรู้ความงามทุกคน แต่อาจจะมากบ้างน้อยบ้าง ฉะนั้นทุกคนจึงสามารถรับรู้ความงามได้ เมื่ออยู่ในอารมณ์อันเหมาะสม

4.3 บุคคลกับวัตถุจะต้องมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ วัตถุซึ่งเป็นงานศิลปะ หรือธรรมชาติ จะต้องอยู่ในตำแหน่งที่บุคคลสามารถเห็นได้ชัดเจน และผู้ตัดสินความงาม ต้องอยู่ในอารมณ์ที่เหมาะสม

4.4 ต้องมีหลักเกณฑ์บางอย่างที่ใช้เป็นมาตรฐานในการตีคุณค่าทางสุนทรียะของวัตถุ

4.5 ถ้าวัตถุเข้าหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานแล้ว ก็ตัดสินได้ว่ามีความงาม แต่ถ้าตรงข้ามก็ตัดสินว่าไม่งาม

จากทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์ข้างต้น การตัดสินความงามจะต้องใช้ความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้ดูเป็นเครื่องตัดสิน บางครั้งต้องใช้หลักเกณฑ์ที่มีมาตรฐานมาช่วยตัดสินความงาม

ความงามในทรรศนะของนักปรัชญา

เนื่องจากสุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม และเป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา ดังนั้นนักปรัชญาจึงเป็นผู้กำหนดทฤษฎีเกี่ยวกับความงามไว้ ซึ่งก็มีความคิดเห็นแตกต่างกันไป (กิริติ บุญเจือ, 2522)

เพลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีกถือว่าความงามมาตรฐานมีอยู่อย่างปรนัยในโลกแห่งมโนคติศิลปิน มีความสามารถในการระลึกถึงความงามมาตรฐานได้ใกล้เคียงกันมากเป็นพิเศษ จึงพยายามถ่ายทอดโดยใช้สื่อต่าง ๆ กัน เพื่อผู้ชมได้ชมศิลปกรรม จะระลึกความงามมาตรฐานเดียวกันนั้น ในระดับต่าง ๆ กัน ซึ่งหมายความว่า ความงามที่แท้จริงมีอยู่ในโลกของความคิด และการที่จะเข้าถึงความงามได้ ต้องอาศัยเหตุผลเท่านั้น เพลโตถือว่าสิ่งที่อยู่ในโลกนี้สวยงามทั้งนั้นแต่ความงามที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นเพียงการลอกเลียนแบบ

ซันตายานา (George Santayana) นิยามความงามว่าเป็นความพึงพอใจที่แสดงออกมาในวัตถุ "The feeling of beauty objectified" นั่นคือ ลักษณะอัตนัยของศิลปะ สำหรับซันตายานา ขึ้นอยู่กับจิตวิทยาของศิลปิน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับจิตวิทยาของผู้ชม

อริส โทเตล ถือว่า ความงามอยู่ที่ความกลมกลืนของสัดส่วนต่าง ๆ เพราะสัดส่วนทำให้เกิดการผ่อนคลาย ของประสาทและอวัยวะต่าง ๆ ความยิ่งใหญ่ของศิลปิน จึงอยู่ที่ความสามารถค้นพบความกลมกลืนนี้มาถ่ายทอดลงในสื่อ

เฮเกล (Hegel) ถือว่าความงามเป็นลักษณะของจิตสัมพัทธ์ผู้ใดได้ฝึกสมรรถภาพทางจิตให้สุขุม ก็จะสามารถล่วงรู้ถึงความงามของจิตได้ ซึ่งหมายความว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงความงามได้โดยการฝึกสมรรถภาพทางจิต

ทฤษฎีความงามทางทัศนศิลป์

ความงามทางทัศนศิลป์ คือความงามที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา มีผู้กล่าวถึง ทฤษฎีความงามทางทัศนศิลป์ไว้ดังต่อไปนี้

วอร์ดัน พิชญ์ไพบูลย์ (2528) กล่าวว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะของศิลปินมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งกับองค์ประกอบของงานทัศนศิลป์ ความงามที่สมบูรณ์แบบจะเกิดขึ้นจากการจัดองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ และหลักของการจัดมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ รูปทรง ลักษณะของศิลปะวัตถุ หมายถึง งานศิลปะทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งองค์ประกอบต่าง ๆ คือ เส้น รูปร่าง คุณค่าของแสง และเงา พื้นผิวและสี ส่วนหลักของการจัดองค์ประกอบนั้น ใช้เป็นหลักในการออกแบบ และพิจารณางานศิลปะหลักเบื้องต้นที่ใช้ในการจัดองค์ประกอบได้แก่ ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน และความตัดกัน ช่วงจังหวะและความเป็นเด่น หลักการเหล่านี้ เป็นหลักการจัดองค์ประกอบของงานศิลปะ เพื่อให้ได้ งานศิลปะวัตถุที่มีความเป็นเอกภาพ

สุชาติ เถาทอง (2536) กล่าวถึง ความงามทางทัศนศิลป์ว่างานสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ เป็นคุณค่าทางความงามที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางศิลปะ ส่วนมูลฐานที่สำคัญของความงามมีองค์ประกอบหลักคือ เส้น สี รูปร่าง ผิว และน้ำหนัก สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่จะใช้ประกอบการถ่ายทอดให้ปรากฏเป็นภาพเท่านั้น องค์ประกอบในการสร้างสรรค์ และพิจารณางานศิลปะว่ามีความงาม และความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดประกอบด้วย ดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน ช่วงจังหวะ และจุดเด่น หลักการเหล่านี้ ไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว โครงสร้างทางทัศนศิลป์มีความจำเป็นสำหรับผู้เริ่มศึกษาทางด้านศิลปะ โดยเฉพาะทัศนศิลป์ เพราะจะทำให้เข้าใจวิธีการจัดภาพและสร้างภาพให้เหมาะสม มีความงดงาม ได้สัดส่วน

สวนศรี ศรีแพงพงษ์ (2534) กล่าวว่า ทฤษฎีพื้นฐานของความงามมาจากองค์ประกอบหลักการจัด สี และการใช้สี ซึ่งมีความสำคัญมากในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ถ้าปราศจากความเข้าใจ และการนำไปใช้งานศิลปะของมนุษย์จะไม่มีคามหมายหรือคุณค่าใด ๆ เลย

จากแนวคิดของนักการศึกษา ด้านศิลปศึกษา จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีความงามทางทัศนศิลป์ เกิดจากการจัดองค์ประกอบศิลปะ ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง ช่องว่าง ลักษณะผิว สี ให้ความสัมพันธ์กัน จนเกิดความงาม หลักในการจัดองค์ประกอบเหล่านี้ ได้แก่ ดุลยภาพ (balance) สัดส่วน (proportion) ความกลมกลืน (Harmony) ช่วงจังหวะ (rhythm) จุดเด่นของงานศิลปะ (dominance) สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับผู้เริ่มศึกษาในด้านงานทัศนศิลป์ เพราะจะทำให้เข้าใจหลักเบื้องต้นในการพิจารณาความงามของงานทัศนศิลป์

กล่าวโดยสรุป ในการเรียนการสอนวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์นั้น ควรจะศึกษาถึงความรู้เบื้องต้นทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งได้แก่ความหมายของสุนทรียศาสตร์และสุนทรียภาพ ทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์ประสบการณ์ในการรับรู้ความงาม อันได้แก่ความงามของงานทัศนศิลป์ คือ ความงามที่รับรู้ได้ด้วยตา ควรศึกษาถึงความหมายของศิลปะ เพื่อเป็นการวางพื้นฐานทางศิลปะ ความหมายของงานทัศนศิลป์แขนง จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพยนตร์ และศึกษาทฤษฎีการจัดองค์ประกอบของงานทัศนศิลป์ให้เกิดความงาม ซึ่งหลักการจัดองค์ประกอบนี้สามารถใช้เป็นหลักในการเลือกสรรความงามจากงานทัศนศิลป์ได้

ทฤษฎีความเข้าใจในทัศนศิลป์

สำหรับวิชาทัศนศิลป์ Boom and Krathwohl (อ้างถึงใน Silverman, 1972) ได้จำแนกขอบเขตของจุดประสงค์ด้านความรู้ (พุทธิสัย) และความรู้สึกละ (จิตพิสัย) โดยความรู้จะจัดไว้ในองค์ประกอบด้านของความรู้ และการตอบสนองทางอารมณ์ ส่วนความรู้สึกละ จะถูกจัดไว้ในองค์ประกอบด้านความรู้สึกละ (ทัศนคติต่าง ๆ) ดังนี้

การจำแนกจุดประสงค์ด้านความรู้ (Cognitive Taxonomy)

1. ความรู้ ได้แก่ การระลึกถึง เป็นความรู้เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะ เช่น การใช้ถ้อยคำในการอธิบายศัพท์เทคนิคต่าง ๆ การบอกร่องประกอบที่มองเห็นได้ในภาพ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ บุคคล สถานที่ แหล่งข้อมูล ที่เกี่ยวกับทัศนศิลป์
2. ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและวิธีการในการจัดการกับลักษณะพิเศษ เป็นความรู้เกี่ยวกับการพิจารณาตัดสิน และการวิเคราะห์วิจารณ์ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ เช่น ความรู้เกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ในการวาดภาพ สัญลักษณ์ในแผนที่ ภาพโปสเตอร์ กระบวนการออกแบบ การรักษาเครื่องมือ ความรู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหว แนวความคิด เหตุการณ์ กระบวนการของทัศนศิลป์
3. ความรู้เกี่ยวกับความเป็นสากลและบทสรุปในขอบข่ายวิชา เช่น ทฤษฎีต่าง ๆ และหลักทั่ว ๆ ไป ซึ่งนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
4. ความเข้าใจ คือ ความเข้าใจว่ากำลังสื่ออะไร เพื่อประโยชน์ในการสื่อ

ความหมาย ผ่านทางความคิด และวัสดุโดยไม่จำเป็นต้องรู้จักสถานการณ์ที่ปรากฏอยู่ เช่น ความเข้าใจเรื่องการสื่อความหมายด้วยการถ่ายทอดหรือแปลความหมายจากภาษาหรือรูปแบบหนึ่ง ไปเป็นอีกภาษาหรือรูปแบบหนึ่ง เช่น การแปลความหมายวัสดุที่มองเห็นไปเป็น ภาษาพูด หรือการแปลความหมายวัสดุทางภาษาพูดไปเป็นภาพ

5. การนำไปใช้ คือ การนำความคิด กฎเกณฑ์หรือทฤษฎีต่าง ๆ ไปใช้ในสถานการณ์ที่มองเห็นได้ชัดเจน

6. การวิเคราะห์ (การจำแนกแยกแยะ) คือ การย่อหรือสรุปการสื่อความหมายให้อยู่ในรูปของส่วนประกอบของการสื่อความหมายนั้น เพื่อให้ลำดับความคิดและความสัมพันธ์ของความคิดเหล่านี้ชัดเจน และหมดข้อสงสัย เช่น การรู้จักรูปแบบในงานศิลปะ

7. การสังเคราะห์ คือ การรวมกันขององค์ประกอบเพื่อสร้างเป็นรูปแบบเป็นการผลิตการสื่อความหมายที่พิเศษ แปลก ไม่เหมือนใคร เช่น การสื่อความหมาย ความคิด หรือ ประสบการณ์ที่แปลก ๆ ไปสู่คนอื่น

8. การประเมินผล คือ การตัดสินคุณค่าของความคิด วัสดุ กระบวนการหรือ วิธีการตามเกณฑ์การวัด หรือมาตรฐาน เช่น การตัดสินผลงานศิลปะ

การจำแนกจุดประสงค์ด้านความรู้สึก (Affective Taxonomy)

1. การรับความคิด คือ ความไวต่อสภาวะ ปรากฏการณ์ สถานการณ์หรือปัญหาที่จัดให้ เช่น การรู้จักองค์ประกอบด้านความงามของสถาปัตยกรรม มีความเต็มใจที่จะรับ เช่น สังเกตอย่างสนใจในงานศิลปะที่ผู้อื่นผลิตขึ้นมา

2. การตอบสนอง คือ ปฏิกริยาตอบสนองต่อปรากฏการณ์หนึ่งด้วยการตอบสนองอย่างเปิดเผย เช่น มีความเต็มใจที่จะตอบสนองการวิจารณ์งานศิลปะด้วยความสมัครใจ เช่น มีความยินยอมที่จะใช้หลักของการออกแบบ มีความพอใจในการตอบสนอง คือ สนุกสนานเพลิดเพลินกับการระบายสีภาพ

3. การตีค่าเกี่ยวกับคุณค่าหรือความเชื่อในปรากฏการณ์อย่างหนึ่ง อย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การยอมรับในคุณค่า ความเชื่อในหลักเกณฑ์อย่างมีเหตุผล เช่น เขียนจดหมายถึงบรรณาธิการ ประท้วงเรื่องสภาพที่ตกต่ำของศิลปะ

4. การรวบรวม คือ การพัฒนาคุณค่าด้วยการจัดระบบ รวมทั้งการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่า และการสร้างลำดับก่อนหลังของคุณค่า เช่น มีความคิดในเรื่องคุณค่าโดยบอกลักษณะของศิลปะชั้นสูง ซึ่งเขาชื่นชมและสนุกในส่วนที่สัมพันธ์กับศิลปะแบบ โรแมนติก ซึ่งเขาไม่ชอบได้

5. การอธิบายลักษณะ โดยใช้คุณค่าหรือความซับซ้อนของคุณค่า คือ การสังเคราะห์ และรวบรวม ระบบคุณค่าที่มีความกลมกลืนกัน และมีหลายแนวทาง เพื่อชี้แนะบุคคลให้ปฏิบัติได้สอดคล้องกับความเชื่อ อุดมคติ ซึ่งประกอบกันเป็นปรัชญาทั้งหมดหรือทัศนะเกี่ยวกับโลกของเขา เช่น ความพร้อมที่จะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามหลักฐานที่เชื่อถือได้ การวางระเบียบ

ชีวิตส่วนตัว และชีวิตที่พลเมืองที่ควรปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของพฤติกรรมที่อาศัยหลักจริยศาสตร์และ
ความเชื่อในคุณค่าของความงาม ที่สอดคล้องกับอุดมคติ ในทางประชาธิปไตย

ตัวอย่างการกำหนดจุดประสงค์ของการศึกษาศิลปะ (Silverman, 1972)

การกำหนดจุดประสงค์ของความเข้าใจทัศนศิลป์ (understanding the visual art)

การอภิปรายและตรวจสอบงานศิลปะ (Discussing and Examining Art)

1. รูปร่างทางกายภาพ (Physical aspects)

1.1 บอกชื่อเครื่องมือและวัสดุที่ใช้สร้างงานศิลปะ

1.2 บอกองค์ประกอบที่มองเห็นได้ เช่น เส้น รูปร่าง คุณค่า ความหยาบ
ละเอียด (พื้นผิว) และสี ทั้งสีธรรมชาติและมนุษย์ทำขึ้น

1.3 บอกและอธิบายความแตกต่าง และความเหมือนระหว่างองค์ประกอบที่
มองเห็นได้

1.4 ใช้ศัพท์ทางศิลปะอธิบายคุณลักษณะของพื้นผิวซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ คือ
ความหยาบละเอียด ช่องไฟ การสะท้อนของแสง ความหนาแน่นหรือความทึบของพื้นผิว ฯลฯ

1.5 บอกและอธิบายคุณลักษณะที่หลากหลาย เช่น รูปร่างที่เป็นเหลี่ยมเป็นมุม
รูปทรง ที่มีสัดส่วน สมดุลย์ ฯลฯ

2. รูปร่างทางสังคม (Social aspects)

2.1 บอกและอธิบายคุณลักษณะ ที่เป็นตัวแทนในงานศิลปะ ที่เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้
คือ เหตุการณ์ หน้าที่ อารมณ์ และความหมาย

2.2 นึกถึงแหล่งกำเนิดความคิดของศิลปินที่เป็นไปได้

2.3 เริ่มรู้จักแบบต่าง ๆ และยุคสมัยของงานศิลปะ

2.4 เริ่มที่จะนำวิธีการสร้างงานศิลปะ ที่พิเศษไปสัมพันธ์กับศิลปินที่มีความพิเศษ
(แปลกใหม่)

การอ่านเกี่ยวกับศิลปะ

1. บทบาทของศิลปะและศิลปิน (The roles of art and artists)

1.1 เริ่มต้นคุยกับกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนด้านศิลปะ เช่น
ช่างระบายสี ช่างปั้นแกะสลัก นักออกแบบ ช่างฝีมือ ช่างภาพ สถาปนิก ฯลฯ

1.2 เริ่มที่จะบอกได้ว่าศิลปะ ทำหน้าที่อย่างไรในวัฒนธรรม เช่น การถ่ายทอด
ความคิด จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

2. ภาพแห่งประวัติศาสตร์ (Historical perspective)

2.1 เริ่มที่จะเข้าใจรูปแบบของศิลปะที่อยู่ชั่วกาลปาวสานและเป็นสากล ซึ่งถูก
สร้างตลอดประวัติศาสตร์ของมนุษย์ และในทุก ๆ สถานที่

2.2 เริ่มที่จะรู้จักความแตกต่างในรูปแบบ และแบบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความผันแปรของเวลา และภูมิประเทศ

2.3 เริ่มที่จะบอกถึงเหตุผลและความคิดบางอย่าง ซึ่งทำให้เกิดการแสดงออกทางศิลปะ เช่น ความกระหายในเรื่องของความงามหรือชื่อเสียง ศาสนา ความศรัทธาอย่างแรงกล้า ฯลฯ

การกำหนดจุดประสงค์ของคุณค่าในงานทัศนศิลป์ (valuing the visual art)

การตัดสินพิจารณา

1. การประเมินงานศิลปะ (Evaluating art works)

1.1 แสดงหรือบอกให้รู้ถึงรูปแบบของงานศิลปะที่ชอบ

1.2 บอกลักษณะของงานศิลปะที่เลื่อมใส เช่น ความรุนแรงของสี ความเยือกเย็น อารมณ์ขัน ฯลฯ

1.3 เกณฑ์การวัดที่แน่นอน เช่น การเติมช่องว่าง ความบริสุทธิ์ของสี ซึ่งสามารถวัดหรือประเมินงานของตนเองและของบุคคลอื่นได้

2. การประเมินเกี่ยวกับความงามทางสังคม (Social-Aesthetic appraisals)

2.1 บอกลักษณะของความงามที่เห็นได้ในธรรมชาติ และรูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ความสดของสีในดอกไม้ ความเรียบของพื้นผิวที่ถูกระบายสี

2.2 เริ่มที่จะประเมินคุณลักษณะของความงาม ในรูปทรงเหล่านี้คือ ต้นไม้ของเล่น เสื้อผ้า หีบห่อ ฯลฯ

2.3 เริ่มที่จะพิจารณาจำนวนหรือขอบเขตของวัตถุ ที่สัมพันธ์กับความคิด

ความรู้สึกชื่นชมในงานทัศนศิลป์ (Appreciating visual form)

1. องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อม (Environmental and historical factors)

1.1 สนใจหรือเอาใจใส่ต่อลักษณะของความงาม ที่มองเห็นได้ของธรรมชาติและตอบสนองความงามเหล่านั้นด้วยความรู้สึก

1.2 เลื่อมใสหรือชมเชยบทบาทของศิลปะและศิลปินในสังคม

1.3 เคารพและตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม งานสถาปัตยกรรมและรูปแบบต่าง ๆ ของงานศิลปะ เช่น realism, abstraction

1.4 เคารพความสำคัญของนักออกแบบ

1.5 เลื่อมใสงานศิลปะที่สร้างขึ้นในยุคอื่น ๆ และในสถานที่อื่น เช่น สมัยกรีกโบราณ ศิลปะของพวกแอฟริกัน ฯลฯ

2. การแสดงออกของแต่ละคน (Individual expression)
 - 2.1 สนุกกับการแสดงออกผ่านทางศิลปะและเครื่องมือช่างฝีมือ
 - 2.2 เริ่มที่จะนับถือการออกแบบที่ปราณีต
 - 2.3 เลื่อมใสในเรื่องความคิดริเริ่ม และกระบวนการความคิดสร้างสรรค์
3. การเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวเอง (Personal involvement)
 - 3.1 เข้าไปทำงานเกี่ยวกับศิลปะในเวลาว่างอย่างเป็นอิสระ
 - 3.2 อ่านเกี่ยวกับศิลปะและศิลป์ด้วยความเต็มใจ
 - 3.3 เข้าชมพิพิธภัณฑ์ และห้องแสดงภาพด้วยความเต็มใจ
 - 3.4 เข้าร่วมการอภิปรายเกี่ยวกับศิลปะด้วยความเต็มใจ

การพัฒนารายวิชา

ในกระบวนการเรียนการสอนนั้น หลักสูตรถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดว่า นักศึกษาจะต้องเรียนรู้อะไรบ้าง ส่วนผู้สอนก็จะทราบได้ว่าเนื้อหาและประสบการณ์อะไรที่ควรจะให้กับนักเรียน (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2534)

รายวิชาคือ หน่วยวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ในหนึ่งภาคการศึกษามีทั้งที่บังคับและให้เลือก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525) ดังนั้นรายวิชาจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรที่สมควรจะมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและความเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ

องค์ประกอบของรายวิชา

สังัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า รายวิชา (Course of Study) เป็นการจัดหลักสูตรในระดับย่อย การจัดหลักสูตรโดยแยกออกเป็นรายวิชานั้นนิยมกันมากในระดับอุดมศึกษา ส่วนรายละเอียดที่บรรจุไว้ในรายวิชาประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน
2. เนื้อหาสาระ
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2524) กล่าวเสริมว่า การพัฒนารายวิชา คือ กิจกรรมในการคิดและทำของผู้สอน ก่อนที่จะลงมือสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วย

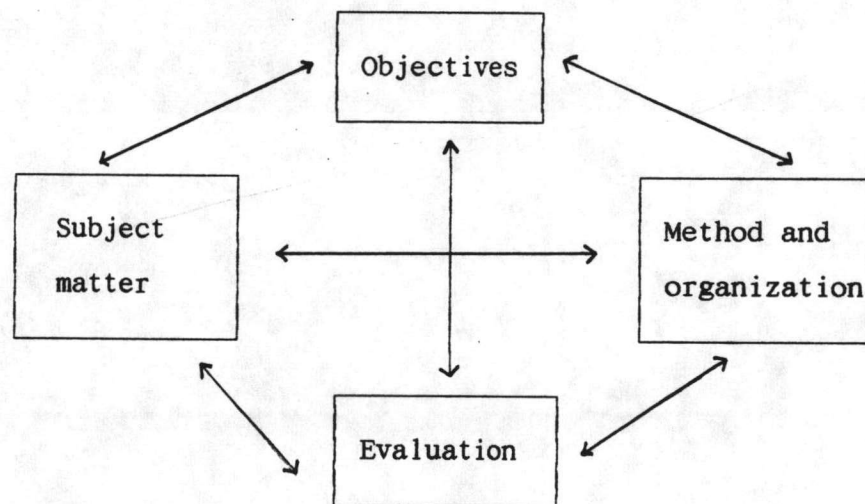
1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
2. การคัดเลือกเนื้อหา

3. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

Giles (อ้างถึงใน Hunkjns, 1988) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนารายวิชาดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์
2. การคัดเลือกเนื้อหา
3. วิธีการสอนและกิจกรรม
4. การประเมินผล

การพัฒนารายวิชาของ Giles นี้จะมีความสัมพันธ์กัน การตัดสินใจที่จะพัฒนาส่วนประกอบหนึ่ง จะส่งผลต่อส่วนประกอบที่เหลือ Giles เสนอคำถามแก่ผู้ที่จะพัฒนารายวิชาว่า จะกำหนดจุดประสงค์อะไรบ้าง เนื้อหาอะไรบ้างที่จะมารวมไว้ในรายวิชา จะใช้วิธีการสอน อุปกรณ์ (สื่อ) และกิจกรรมอะไรบ้าง และจะใช้เครื่องมือใดมาประเมิน

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของการพัฒนารายวิชาของ Giles

นอกจากนี้ สุรางค์ โค้วตระกูล (2533) ได้กล่าวว่า การวางแผนการศึกษาทุกระดับจะต้องคำนึงถึง สิ่งสำคัญ 3 ประการคือ

1. วัตถุประสงค์ที่แจ่มแจ้งเพื่อช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนทราบว่าเมื่อจบหลักสูตรแล้วสามารถทำอะไรได้บ้าง
2. เนื้อหากิจกรรม การเรียนการสอน รวมทั้งประสบการณ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่วางไว้

3. การวัดผล และการประเมินผล เพื่อที่จะได้ทราบว่า การสอนได้ผลอย่างไร และผู้เรียนได้เรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่บ่งไว้ในวัตถุประสงค์หรือไม่

จากแนวคิดของนักการศึกษาในการพัฒนารายวิชาจะเห็นได้ว่า การกำหนดจุดประสงค์ มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา และวิธีการสอนเป็นอย่างมาก และการที่เราทราบว่า เนื้อหาที่สอนจะเป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับ การประเมินผล ดังนั้นการพัฒนารายวิชา จึงต้องประกอบด้วย

1. การกำหนดจุดประสงค์ในการสอน
2. การคัดเลือกเนื้อหาวิชา
3. การกำหนดวิธีการสอนและกิจกรรม
4. การประเมินผล

ซึ่งรายละเอียด ของการพัฒนารายวิชาในแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

การกำหนดจุดประสงค์การสอน

จุดประสงค์การเรียนการสอน คือ ข้อความที่ระบุคุณลักษณะการเรียนรู้และความสามารถ ที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน หลังจากทีนักเรียนได้ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในบทหนึ่ง ๆ แล้ว นอกจากนี้จุดประสงค์ยังเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล อีกด้วย (สุพิน บุญชูวงษ์, 2536)

องค์ประกอบในการกำหนดจุดประสงค์

Doll (อ้างถึงใน Hunkins, 1988) อธิบายถึงการกำหนดจุดประสงค์ว่าควรศึกษา สภาพสังคม ตัวผู้เรียน ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และความเชื่อทางศาสนาของสังคม นั้น ๆ

Tyler (1970) มีความเห็นว่าการกำหนดจุดประสงค์ มีองค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้อง พิจารณาศึกษาดังนี้

1. ศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ในด้านความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
2. ศึกษาสภาพสังคม ชีวิตนอกโรงเรียนของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. คำแนะนำจากนักวิชาการ นักวิชาการนอกจากจะมีความรู้ในด้าน เนื้อหาวิชาแล้ว ยังสามารถพิจารณาจุดประสงค์การสอนได้
4. ใช้ปรัชญาการศึกษาในการกำหนดหรือเลือกจุดมุ่งหมาย
5. ใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดเนื้อหาตามวุฒิภาวะ ของผู้เรียน

ลักษณะของจุดประสงค์

Silverman (1972) กล่าวว่า จุดประสงค์มี 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. จุดประสงค์ทั่วไป (General Objectives) มีเป้าหมายหรือจุดประสงค์เพื่อการศึกษาทั่ว ๆ ไป มีความหมายกว้าง
2. จุดประสงค์เฉพาะ (Specific objectives) คือ เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางในการสอน บทเรียนที่มีลักษณะเฉพาะเป็นการบอกถึงการนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์ทั่วไปในท้ายที่สุด แต่บอกถึงผลที่คาดหวังจากการสอนเนื้อหาวิชา หรือบทเรียนที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การพัฒนาความสามารถที่จะบอกสี่ขั้นต้น ขั้นกลาง และสี่ตรงข้าม อาจจะเป็นจุดประสงค์เฉพาะของการสอน เนื้อเรื่องที่พิเศษในวิชาศิลปะ เป็นการช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีสี่
3. จุดประสงค์การสอน (Instructional objectives) เป็นจุดประสงค์เฉพาะที่บรรยายถึงผลที่ต้องการจากการสอน เกณฑ์การจัดการปฏิบัติ ระดับต่ำสุดของผลที่ยอมรับ ถูกรวมไว้ในจุดประสงค์การสอน โดยการอธิบายถึงตัวผู้เรียนว่าจะต้องปฏิบัติดีเพียงใด จึงจะได้รับการยอมรับ

ความแตกต่างระหว่างจุดประสงค์ 3 รูปแบบ

- จุดประสงค์ทั่วไป - เพื่อพัฒนาความซาบซึ้งในงานของ Vincent van Gogh
จุดประสงค์เฉพาะ - ความสามารถแยกความแตกต่างระหว่างช่วง

Pre-impressionistic และ post impressionistic ในงานของ Van Gogh ได้

- จุดประสงค์การสอน - สามารถเลือกงาน 4 ใน 6 ชิ้น จากงานแสดงผลงาน 10 ชิ้น ของ Van Gogh ซึ่งเป็นงานผลิตขึ้น ก่อนที่เขาจะได้รับอิทธิพลจาก Impressionists
จุดประสงค์ทางการศึกษา แบ่งตามลักษณะการเรียนรู้ได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

(สุพิน บุญวงษ์, 2536)

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. จิตพิสัย (Affective Domain)
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

พุทธิพิสัย เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจ การใช้ความคิด แบ่งเป็น 6 ระดับ คือ

1. ความรู้ หมายถึง ความสามารถในการจำเนื้อหาความรู้
2. ความเข้าใจ หมายถึง การเข้าใจความหมายของเนื้อหาสาระ
3. การนำไปใช้ หมายถึง การนำเอาเนื้อหาสาระ หลักการ ความคิดรวบยอดไปใช้

ในสถานการณ์ใหม่ได้

4. การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกเนื้อหาให้เป็นส่วนย่อย ซึ่งนักเรียนจะวิเคราะห์ได้เมื่อได้เรียนเนื้อหาสาระแล้ว

5. การสังเคราะห์ หมายถึงความสามารถที่จะนำองค์ประกอบหรือส่วนย่อย ๆ เข้ามารวมกัน เพื่อให้เป็นภาพที่สมบูรณ์ เกิดความกระจ่างในสิ่งเหล่านั้น

6. การประเมินค่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ จิตพิสัย เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับความรู้สึกด้านจิตใจ ซึ่งรวมถึงความสนใจ อารมณ์ เจตคติ ค่านิยมและคุณธรรม มีลำดับขั้นดังนี้

1. การรับ คือ การที่นักเรียนรับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม
 2. การตอบสนอง คือ มีปฏิกิริยาโต้ตอบกับสิ่งแวดล้อมที่รับมาด้วยความเต็มใจ
 3. การเห็นคุณค่า คือ การชื่นชอบค่านิยมและปฏิบัติตามค่านิยมนั้น
 4. การจัดรวบรวม เป็นการคิดพิจารณา และรวบรวมค่านิยมให้เป็นระบบ
 5. การพิจารณาคูณลักษณะจากค่านิยม เป็นความประพจน์ คุณสมบัติ และ คุณลักษณะของแต่ละบุคคลที่เป็นผลของความรู้สึก ความคิด และการสร้างค่านิยม
- ทักษะพิสัย เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับทักษะการเคลื่อนไหว และใช้วัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย มีลำดับการพัฒนา ดังนี้

1. การเลียนแบบ เป็นการทำตามตัวอย่างที่ครูให้
2. การทำตามคำบอก เป็นการทำตามคำสั่งครูโดยไม่มีตัวอย่างให้
3. การทำอย่างถูกต้องและเหมาะสม เป็นการทำโดยอาศัยความรู้ที่เคยทำมาก่อนแล้วเพิ่มเติม ตามที่เห็นสมควร เช่น นักเรียนสามารถออกแบบภาพได้
4. การทำได้ถูกต้องหลายรูปแบบ เป็นการทำในเรื่องคล้าย ๆ กันและแยกรูปแบบได้ถูกต้อง เช่น นักเรียนสามารถวาดภาพสิ่งมีชีวิตได้หลายประเภท
5. การทำได้อย่างเป็นธรรมชาติเป็นการทำที่เกิดจากความรู้ความชำนาญและเสร็จได้ในเวลาอย่างรวดเร็ว เช่น สามารถวาดรูปได้ถูกวิธีและรวดเร็ว

ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2524) เสนอว่า การกำหนดจุดประสงค์ที่ดี ควรให้ ครอบคลุม ทั้งความรู้ ความคิด ทักษะ/ค่านิยม และทักษะต่าง ๆ

1. ความรู้/ความคิด (Cognitive domain) จุดมุ่งหมายในขอบเขตนี้ก็คือ กำหนดว่าผู้เรียนจะเรียนอะไร มากน้อยเพียงใด ควรจะเข้าใจอะไรมากน้อยเพียงใด ควรวิเคราะห์ ประเมินหรือประยุกต์อะไรมากน้อยเพียงใด ความรู้ ความคิดในระดับนี้ ควรลึกซึ้งกว้างขวาง บทบาทของเนื้อหาที่มีความสำคัญมากเพราะเนื้อหามีอะไร จุดมุ่งหมายก็ควรครอบคลุมถึง บทบาททางสติปัญญาที่มีความสำคัญมาก จุดมุ่งหมายข้อนี้เน้นที่ความสัมพันธ์ ของความรู้กับสติปัญญาโดยตรง

2. ทักษะ/ค่านิยม (Affective Domain) ทักษะหรือค่านิยมนี้เกี่ยวพันโดยตรงกับจิตใจ ความรู้สึก ความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยทั่วไปแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทักษะและ

ค่านิยมในทางวิชาชีพ โดยให้ผู้เรียนมีความพอใจ มีความรัก และความผูกพันในสาขาวิชาชีพที่ตนเรียน ในขณะที่เดียวกันทัศนคติ ค่านิยมนี้ ยังรวมถึงการเป็นคนดีในสังคม เช่น การมีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทัศนคติเหล่านี้เป็นสิ่งที่สถาบันการศึกษาควรปลูกฝัง เพราะเป็นพื้นฐานของการเป็นคนดีในสังคม

3. ทักษะ (Psychomotor Domain) ทักษะหรือความชำนาญนี้ เป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะทางด้านวิชาชีพ เพราะทางด้านวิชาชีพนั้น ในแต่ละหลักสูตรแต่ละสาขา ต้องการให้ผู้เรียนสามารถฝึกได้ ทำได้และทำได้อย่างมีความชำนาญเพียงพอ ทักษะอื่น ๆ เช่น การสนทนา การอภิปราย การประชุม สัมมนา ก็ถือได้ว่าเป็นทักษะอย่างหนึ่งในแต่ละวิชา ผู้สอนควรคำนึงว่า ต้องการจะให้ผู้เรียน มีความชำนาญในด้านใดบ้าง แล้วจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกัน

Silverman (1972) เสนอตัวอย่างการกำหนดจุดประสงค์ที่ติดตั้งต่อไปนี้

1. บอกจุดประสงค์ปลายทางระบุชนิดของพฤติกรรม ซึ่งจะได้รับกรยอมรับเป็นหลักฐาน ว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์แล้ว ผู้เรียนจะทำอะไร
2. พยายามกำหนดความหมายของผล ที่ต้องการให้ชัดเจนมากขึ้น ด้วยการอธิบายสถานะที่สำคัญ ซึ่งพฤติกรรมที่คาดหวังจะเกิดขึ้น
3. อย่าใช้ถ้อยคำที่มีความหมายกว้าง หรือตีความได้กว้าง เช่น เพื่อให้รู้เข้าใจ สนุกสนาน ชาบซึ่ง เห็นความสำคัญของความเชื่อ และมีความศรัทธา
4. อธิบายสิ่งที่ผู้เรียนจะกระทำ เพื่อแสดงว่าเขา "เข้าใจ" หรือ "ชาบซึ่ง"
5. เพื่อทดสอบความชัดเจนของถ้อยคำ ในการตั้งจุดประสงค์ พิจารณาว่าคนที่มีความสามารถคนอื่นสามารถเลือกผู้เรียนที่บรรลุจุดประสงค์ได้หรือไม่
6. ผู้เรียนสามารถใช้จุดประสงค์การเรียนรู้เป็นเครื่องมือ ประเมินผลความก้าวหน้าของตนเอง เหตุผลหลักสำหรับการกำหนดจุดประสงค์เฉพาะ เพราะจุดประสงค์เฉพาะจะให้ผู้เรียน ชำนาญและประเมินผล พัฒนาการตนเองได้
7. ประการสุดท้าย คำถามที่จะต้องถามในการกำหนดจุดประสงค์ การสอนคือ
 - จะเตรียมอะไรให้ผู้เรียนบ้าง?
 - ผู้เรียนจะปฏิเสธหรือยอมรับอะไรบ้าง?
 - สถานะอะไรบ้างที่เราคาดหวังให้พฤติกรรมปลายทางของผู้เรียนเกิดขึ้น
 - มีทักษะอะไรบ้างที่ไม่ได้พยายามพัฒนาเป็นการเฉพาะ

การคัดเลือกเนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชา หมายถึง เนื้อหา สาระ หรือความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ การเรียน การสอนด้วย (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525)

Tyler (1970) กล่าวว่า การที่จะให้จุดมุ่งหมายบรรลุผลตามที่กำหนดไว้นั้น จุดสำคัญ

ก็คือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงมีความสำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมาย

รวิชัย ชัยจิราฉายกุล (2529) กล่าวว่า ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในบางครั้ง จึงถือได้ว่าเนื้อหาและความรู้เป็นสิ่งเดียวกัน ถ้าไม่มีเนื้อหา กระบวนการกิจกรรมต่าง ๆ ของหลักสูตร ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ความสำคัญของเนื้อหา มีดังนี้

1. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ถ้าเราไม่ทราบเนื้อหา เราก็ไม่สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายได้
2. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน
3. เนื้อหาที่มีความยืดหยุ่นในตัวมันเอง สามารถปรับรายละเอียดและความยากง่ายให้เหมาะสมกับผู้เรียนได้
4. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดหลักสูตร หลักสูตรจะกำหนดข้อความรู้กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้สอนจัดกิจกรรมให้เหมาะสมนอกจากนี้เนื้อหายังกำหนดแผนการสอนคู่มือครู การประเมินผลอีกด้วย
5. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดตำราเรียน หรือหนังสือเรียน เนื่องจากหนังสือเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอน จะอาศัยเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นหลัก
6. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดวิชาหรือสาขาวิชา
7. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อแสดงให้เห็นถึงเนื้อหาของหลักสูตร มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
8. เนื้อหาเป็นตัวกำหนดประเภทของหลักสูตร หลักสูตรต่าง ๆ เช่นหลักสูตรรายวิชา หลักสูตรกิจกรรม หลักสูตรประสบการณ์ ฯลฯ ต่างอาศัยเนื้อหาเป็นหลักทั้งนั้น

หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชา

เกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชา เป็นหลักในการพิจารณาเมื่อเลือกตัดสินใจว่าเนื้อหาใด มีความจำเป็นสำหรับผู้เรียน หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชา มีนักการศึกษาได้กำหนดหลักเกณฑ์ดังนี้

Taba (1962) ได้รวบรวมเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาไว้ คือ

1. เนื้อหาที่มีความเหมาะสมและสำคัญ
2. มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม
3. มีความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึกของเนื้อหา
4. สนองความต้องการของความมุ่งหมายได้หลาย ๆ ข้อ
5. สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน
6. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

Tyler (1970) ได้ให้หลักในการจัดเนื้อหา ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย
2. ต้องเป็นที่ผู้เรียนพอใจและสนใจ
3. เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน
4. มีความหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ
5. ประสบการณ์อย่างเดียวยังสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้หลายอย่าง

สังต์ อุทรานันท์ (2532) กำหนดเกณฑ์การเลือกเนื้อหา ดังนี้

1. เกณฑ์ความถูกต้อง คือ เนื้อหานั้นต้องสามารถพิสูจน์ได้ เพราะความเจริญทางวิชาการมีมาก จึงมีการค้นพบข้อมูลใหม่อยู่เสมอ ข้อมูลความรู้เก่า ๆ ล้าสมัยหรือขาดความถูกต้องไป เนื้อหาที่นำมาบรรจุจะต้องเลือกสิ่งถูกต้องและเป็นจริง
2. เกณฑ์แห่งความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ คือ ต้องเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

3. เกณฑ์แห่งความสำคัญ คือ มีความจำเป็นหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน

4. เกณฑ์แห่งความสนใจ ผู้เรียนจะเรียนได้ดีที่สุด ถ้าสิ่งที่เรียนนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ

เสริมศรี ไชยสร (2528) กล่าวถึง การกำหนดเนื้อหาว่า ต้องพิจารณาถึง

1. ขอบข่ายของเนื้อหาวิชา มีอะไรบ้างที่จะให้ผู้เรียนเรียนรู้ ควรเน้นที่จุดใด ซึ่งต้องพิจารณาจากหลายสิ่งเช่น

1.1 คุณค่าของเนื้อหานั้น ซึ่งเป็นผลของวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และการพิจารณาสถานภาพทางสังคม เพื่อเลือกเนื้อหาที่สำคัญต่อโลกปัจจุบัน

1.2 ความรู้เกี่ยวกับตัวเด็ก และความสามารถของเด็ก

1.3 เนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกัน

1.4 โอกาสในการนำเนื้อหาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.5 ความเพียงพอของบุคลากร สถานที่ เครื่องอำนวยความสะดวกและแหล่งวิทยาการอื่น ๆ

2. ลำดับตอนของเนื้อหา จำเป็นต้องจัดลำดับโดยพิจารณาได้จากหลายสิ่ง เช่น พิจารณาลำดับช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ พิจารณาสภาพแวดล้อมความเป็นเหตุเป็นผล ความยากง่าย ความสนใจของผู้เรียน เมื่อพิจารณาสิ่งเหล่านี้แล้ว จึงตัดสินใจว่าจะสอนอะไร ก่อนหลัง

3. ระยะเวลา เนื้อหาเหล่านั้น ควรใช้เวลาเท่าใด ปัญหาที่มักเกิดขึ้นอยู่เสมอในการเลือกเนื้อหาวิชา คือ สิ่งที่น่าเรียนมักจะมีเกินเวลาที่เด็กมีอยู่

ในการพิจารณาตัดเลือกเนื้อหาวิชานั้น เราต้องตรวจตราอยู่เสมอโดยตั้งคำถามว่า

- มีเนื้อหาอื่นที่น่าจะมีความสำคัญมาก สำหรับผู้เรียนแต่เรายังไม่ได้สอน หรือเรื่องนั้นถูกลดจำนวนลงไปแล้วบ้างหรือไม่

- มีเนื้อหาตอนที่ควรจะได้รับ ความสนใจมากขึ้น

- มีเนื้อหาตอนที่ไม่ได้รับการเน้นเท่าที่ควร

เนื้อหาสำหรับเรื่องหนึ่ง ๆ ควรกำหนดให้เหมาะสม กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื้อหาที่จะให้กับผู้เรียน ต้องมีรายละเอียดตามข้อเท็จจริง และครอบคลุมประสบการณ์ ทักษะ ค่านิยม ทักษะ และอื่น ๆ อีก และควรเลือกเนื้อหาให้สัมพันธ์กับชีวิตหรือสิ่งที่มีคุณค่ากับชีวิตและสังคมให้มากที่สุด

จากงานวิจัยของกาญจนา บุญรัมย์ (2524) ได้เสนอแนะว่า ลักษณะเนื้อหาของวิชาพื้นฐานทั่วไป ในวิทยาลัยครู ควรจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายบ้างพอสมควรดังนี้

1. เป็นความรู้กว้าง ๆ ของสาขาวิชานั้น
2. เป็นเนื้อหาเบื้องต้นของสาขาวิชานั้น
3. มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน
4. มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ

แนวทางในการจัดลำดับเนื้อหาวิชา

สังด์ อุทรานนท์ (2532) ได้วางแนวทางในการจัดเนื้อหาวิชาดังนี้

1. จัดเรียงลำดับ จากเนื้อหาสาระที่ง่ายไปหายาก หรือจากสิ่งที่ไม่ซับซ้อนไปสู่สิ่งที่ซับซ้อน
2. จัดให้เรียนส่วนรวมก่อนส่วนย่อย
3. จัดให้เรียนในสิ่งที่ เป็นรูปธรรมก่อนนามธรรม
4. จัดให้เรียนสิ่งที่ เป็นพื้นฐานก่อนสิ่งที่ เป็นความรู้ขั้นสูง
5. จัดให้เรียนตามลำดับเวลาให้เห็นความต่อเนื่องกัน จะเป็นอดีตมาหาปัจจุบัน หรือเรียงจากปัจจุบันย้อนไปหาอดีตก็ได้

Hunhjn (1988) กล่าวว่า จุดประสงค์ทางการศึกษาจะเป็นตัวกำหนดการจัดเนื้อหา และประสบการณ์การเรียนรู้ การเรียนรู้ของนักเรียนจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ต่อเมื่อเนื้อหาจากสาขาหนึ่งสัมพันธ์อย่างมีความหมายกับเนื้อหาของอีกสาขาหนึ่งและการจัดเนื้อหาวิชา ควรจัดตามลำดับก่อนหลัง การจัดลำดับก่อนหลังนี้ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตวิทยา เช่น ความเจริญเติบโตของมนุษย์ พัฒนาการและการเรียนรู้ของแต่ละคน และต้องคำนึงถึงความสมเหตุสมผลของเนื้อหา เพราะผู้เรียน มีความต้องการความสนใจที่ต่างกัน

Smith and Stanley (อ้างถึงใน Hunhjn, 1988) แนะนำการจัดลำดับก่อนหลังไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากสิ่งง่าย ๆ ไปหาสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อน โดยอาศัยหลักที่ว่า การเรียนรู้จะบังเกิดผล ก็ต่อเมื่อ มีการนำเสนอเรื่องง่าย ๆ ไปหาเรื่องที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อนจากรูปธรรมสู่นามธรรม

2. การเรียนรู้สิ่งที่เป็นพื้นฐานก่อน เป็นการเรียนรู้จากส่วนย่อยไปหาส่วนรวม การเรียนรู้ลักษณะนี้ อาศัยสมมติฐานที่ว่า จะต้องเข้าใจข้อมูลหรือรายละเอียด ส่วนย่อย ๆ เสียก่อนที่จะเข้าใจส่วนที่เหลือ

3. การเรียนรู้จากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย นักจิตวิทยาการศึกษา แนะนำว่าต้องนำเสนอเนื้อหาหรือประสบการณ์ให้แก่ักเรียนอย่างกว้าง ๆ เสียก่อน

วิธีการคัดเลือกเนื้อหาวิชา

รัชชชัย ชัยจิรฉายากุล (2527) กล่าวว่า การเลือกเนื้อหาวิชามีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. ใช้เกณฑ์การตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ เป็นตัวกำหนดว่าจะสอนอะไรบ้าง
2. ใช้เกณฑ์บางอย่าง (ความยาก ความสนใจ การจัดลำดับ) เป็นตัวบ่งชี้ในการเลือกเนื้อหาสาระ
3. มีการวางแผนและใช้วิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อเป็นการประกันการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาวิชาที่เลือกไว้

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวว่า การเลือกเนื้อหาวิชา มีวิธีการดำเนินการได้หลาย ๆ ลักษณะดังนี้

1. การใช้ความคิดเห็นพิจารณาตัดสิน (Judgemental Procedure) ซึ่งทำได้โดยให้ผู้ที่มีส่วนร่วมทำงานได้ใช้ความคิดเห็นของตนเองมาอภิปราย เพื่อตัดสินว่าสมควรเอาเนื้อหาสาระใดมาบรรจุไว้ในหลักสูตร การดำเนินงานจะเริ่มต้นจากการพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรก่อนว่าการที่จะบรรจุจุดมุ่งหมายนั้น ๆ สมควรเอาเนื้อหาสาระใดมาก่อน ถ้าหากมีเนื้อหาสาระที่มีความสำคัญให้เลือกหลายอย่าง คณะพัฒนาหลักสูตรก็จะต้องวิเคราะห์ดูว่า ตามสถานการณ์โดยทั่วไปในขณะนั้นว่า เนื้อหาสาระใดสมควรจะเลือก มาบรรจุไว้ในหลักสูตร โดยอาศัยเกณฑ์ในการเลือกดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. การใช้ความคิดเห็นส่วนรวม (Cobsensual Procedure) โดยการรวบรวมความคิดเห็นจากบุคคลต่าง ๆ หลายอาชีพ การดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีนี้ จำเป็นจะต้องกำหนดตัวบุคคลให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถรวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่บุคคลนั้น ๆ มีด้วย เมื่อได้มีผู้เชี่ยวชาญครบตามที่กำหนดไว้แล้ว ก็ดำเนินการรวบรวมความคิดเห็นซึ่งอาจจะกระทำได้โดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ อภิปรายกลุ่มย่อย การประชุมระดมความคิดเห็น

3. การวิเคราะห์ (Analytical Procedure) ทำได้โดยการทำการวิเคราะห์กิจกรรม ผลการปฏิบัติและข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงหรือความรู้ ตลอดจนข้อคิดเห็น ของบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลนอกจากจะ กระทำการวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการปฏิบัติงานใน สถานการณ์จริงด้วยก็ได้

4. การทดลอง (Experimental Procedure) ทำได้โดยการทดลองในภาคสนาม (field experiment) ก็ได้ โดยการนำเนื้อหาสาระที่ต้องการจะบรรจุไว้ในหลักสูตรไปทำการทดลองใช้ในสถานการณ์จริงภายในขอบเขตจำกัด เมื่อสิ่งไหนได้ผลดีก็นำเอามากำหนดไว้ในหลักสูตรต่อไป การเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีการทดลองนี้จำเป็นจะต้องดำเนินการตามกระบวนการวิจัยโดยรัดกุมด้วย ถึงแม้วิธีการเลือกเนื้อหาสาระโดยวิธีการทดลอง จะเป็นวิธีการที่ดีแต่ก็จำเป็นต้องใช้เวลาและทรัพยากรต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ดังนั้นโดยทั่วไปจึงมักจะไม่นำวิธีการนี้มาใช้บ่อยนัก

สมิทร คุณานุกร (2520) ได้เสนอว่า ในขอบเขตของวิชาเล็ก ๆ หรือในขอบเขตของการสอนที่จำกัด วิธีการเลือกเนื้อหาสาระต่าง ๆ เพื่อบรรจุในรายวิชาให้ได้ผลดีนั้น ควรใช้วิธีการความคิดเห็นส่วนรวม ซึ่งมีขั้นตอนของการดำเนินงาน คือ

1. กำหนดตัวบุคคล บุคคลที่จะแสดงความคิดเห็นควรประกอบด้วยบุคคลเด่น ๆ ในหลาย ๆ อาชีพ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ และตัวแทนจากชุมชน
2. กำหนดวิธีการรวบรวมความคิดเห็น ส่วนมากจะใช้แบบสอบถามในบางครั้งมีการสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่มย่อยประกอบ ในแบบสอบถามจะมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความมุ่งหมายมาวิเคราะห์ แล้วตีความหมายออกมาว่าความมุ่งหมายแต่ละข้อน่าจะมีเนื้อหาสาระอะไรบ้าง ที่จัดว่าสอดคล้อง ประมวลออกมาให้หมดแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ผลของการพิจารณาจะออกมาในรูปการให้น้ำหนักที่แสดงถึงความเห็นด้วยของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาประมวลเพื่อหาว่า เนื้อหาใดมีผู้เห็นว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายมากที่สุด

จากแนวคิดของนักการศึกษา จะเห็นว่า การคัดเลือกเนื้อหาวิชามีหลายวิธี ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ดังนั้น การเลือกเนื้อหาวิชา ควรจะให้เหมาะสมกับ ระดับการศึกษา เช่น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ควรใช้ผู้เชี่ยวชาญ ส่วนระดับอุดมศึกษา ควรใช้ ความคิดเห็นส่วนรวม เพราะอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้เชี่ยวชาญในสถานศึกษาอยู่แล้ว

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการพัฒนารายวิชา เมื่อทำการพัฒนาเรียบร้อยแล้ว รายวิชานั้น ๆ ยังไม่ สัมฤทธิ์ผล ถ้าปราศจากการสอนของครู ครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอน การสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมเหล่านี้ เป็นปัจจัยที่จะชี้ชะตาของหลักสูตรทั้งสิ้น (สมิทร คุณานุกร, 2520)

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2524) กล่าวว่า หลังจากที่ผู้สอนได้กำหนดจุดประสงค์การสอน คัดเลือกเนื้อหาวิชาแล้ว งานขั้นต่อไปคือการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอนและ เนื้อหาวิชา ซึ่งประกอบด้วย การเลือกวิธีสอนและการกำหนดงานของนิสิต

1. การเลือกวิธีสอน วิธีสอนในระดับอุดมศึกษา มี 4 แบบ คือการสอนแบบบรรยาย

การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบฝึกปฏิบัติ และการสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วย ตนเอง การเลือกวิธีสอนเหล่านี้ ต้องพิจารณาคัดเลือกกว่าวิธีใดจะเหมาะกับเนื้อหาแบบใด ซึ่งหลักในการเลือกนั้น อาจพิจารณาได้ดังนี้

1.1 วิธีสอนแบบนั้น ๆ เหมาะกับตัวผู้สอนมากน้อยเพียงใด ผู้สอนมีความรู้ด้านใด มีความสนใจด้านไหน มีความถนัดด้านไหน ก็ควรพยายามใช้แบบนั้นเป็นหลัก ซึ่ง ไม่ได้หมายความว่าไม่ควรจะใช้แบบใหม่ ๆ แต่ควรพัฒนาแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับตนเองมากขึ้น

1.2 เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน ถ้าเป็นเนื้อหาที่ข้อมูลเป็นทางทฤษฎี หลักการก็อาจจะใช้การบรรยายได้ ถ้าเป็นเนื้อหาที่ยังเป็นปัญหาข้อถกเถียง ก็อาจใช้การอภิปราย ถ้าต้องฝึกฝนก็ควรฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

1.3 เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน

1.4 เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน

1.5 เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เราต้องการให้ผู้เรียนมีบทบาทมากน้อยแค่ไหน ถ้าบทบาทมากวิธีสอนก็เป็นแบบหนึ่งถ้าอีกบทบาทหนึ่งวิธีสอนก็เปลี่ยนไป

2. กำหนดงานของนิสิต การกำหนดงานให้นิสิต ทำเช่นเดียวกับการเลือกวิธีสอน คือ ต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของวิชาว่าต้องการให้นิสิตได้เรียนรู้อะไร เนื้อหาที่สอนเป็น อย่างไร ซึ่งอาจพิจารณาได้ 2 แง่ คือ

2.1 พิจารณาในแง่ของเนื้อหา งานที่ให้นิสิตทำอาจให้ไปค้นคว้าเพิ่มเติม หรือมอบหมายงานให้นิสิต วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ เพื่อเป็นการฝึกฝนให้นิสิตรู้จักประเมินสิ่งที่รับรู้ และได้เรียนไป

2.2 ในแง่ของวิธีการ โดยเฉพาะในระดับปริญญาตรี วิธีการที่อาจารย์ผู้สอนควรคำนึงอันดับแรกคือ การให้รู้จักศึกษาและค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักที่จะสรุปและเสนอความรู้ที่ได้มาอย่างมีระเบียบเหมาะสม รู้จักการทำงานร่วมกัน

องค์ประกอบของการสอน

สุพิน บุญชูวงษ์ (2536) กล่าวว่า องค์ประกอบของการสอนมีดังต่อไปนี้

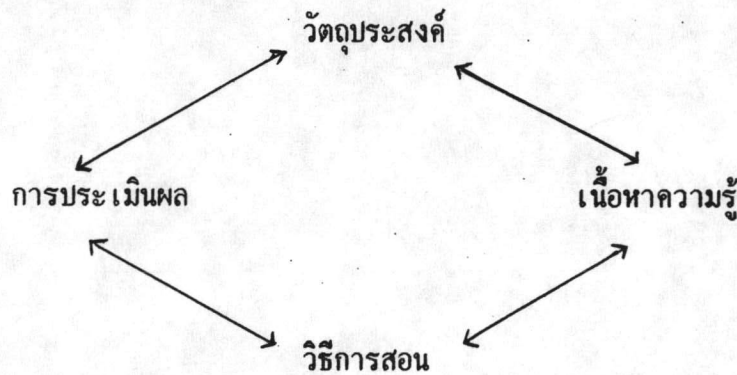
1. ครู หรือผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ขาดไม่ได้ในการสอน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพของตน และรู้จักเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์
2. นักเรียนหรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญเท่ากับผู้สอน เนื่องจากความสำเร็จในการศึกษาของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนการสอน
3. สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งครูจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย และสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน

สุจริต เพียรชอบ (2524) ได้กล่าวว่า เมื่อผู้สอนได้รับมอบหมายให้สอนวิชาใดวิชาหนึ่ง ควรตั้งคำถาม ตามตนเองดังนี้

1. เราตั้งใจจะให้อะไรเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนบ้าง ซึ่งหมายถึงวัตถุประสงค์ของรายวิชา
2. เราจะจัดเนื้อหา จัดประสบการณ์อะไรให้กับผู้เรียน นั่นคือ เนื้อหาความรู้ที่จะนำมาสอน

3. เราจะจัดการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะมีประสิทธิภาพ คือ วิธีการสอน
4. เราจะมีวิธีการอย่างไร จึงจะรู้ว่าสิ่งที่เราคาดหวังหรือมุ่งหมายเอาไว้ได้เกิดแก่ผู้เรียนแล้ว คือ การประเมินผล

วัฏจักร ซึ่งเป็นองค์ประกอบหรือระบบการเรียนการสอนที่ดีตามที่ สุจริต เพียรชอบ (2524) กำหนดไว้คือ

วิธีสอนสุนทรียะทางทัศนศิลป์

ทฤษฎีการสอนความซาบซึ้งในศิลปะสำหรับวิชาว่าด้วยความงาม (Johnsen, 1978) รูปแบบการสอนความซาบซึ้งในศิลปะสำหรับวิชาว่าด้วยความงาม จะใช้วิธีการวิเคราะห์ศิลปะและกระบวนการของการซักถาม ซึ่งมีกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ

กระบวนการที่ 1 ครูจะนำเสนอโครงสร้างของรูปแบบงานทัศนศิลป์ และ เทคนิควิธีการสร้างงานทัศนศิลป์

กระบวนการที่ 2 ครูจะนำเสนอโครงสร้างของวิธีการวิเคราะห์งานศิลปะ

กระบวนการที่ 3 มี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การสร้างความประทับใจ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจคุณค่าของงานศิลปะ

ขั้นที่ 2 การแสดงออก เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจส่วนต่าง ๆ และความสัมพันธ์ของส่วนประกอบในงานทัศนศิลป์

ขั้นที่ 3 การมอบหมายงาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถพิจารณาไตร่ตรอง และ วิเคราะห์ การแสดงออกของงานศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจในงานศิลปะ โดยการ

บรรยายส่วนประกอบต่าง ๆ ของงานศิลปะ ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของงานศิลปะ และ เกิดความซาบซึ้งในศิลปะ

ทฤษฎีการสอนให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในศิลปะอีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีสุนทรียศึกษาของโบรดี (Broudy, 1972) อ้างถึงในมิลลัทร เอ้ออานันท์ (2531)

ทฤษฎีสุนทรียศึกษาของโบรดี เป็นระบบของการเรียนการสอนวิชาสาขาสุนทรียศาสตร์ หัวใจของทฤษฎีนี้อยู่ที่การรับรู้ที่มีศิลปะ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการรับรู้สองทาง คือ ความรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรีย์และการวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ของงานศิลปะ จะทำให้ผู้เรียนมีความซาบซึ้งในศิลปะ มี 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 กำหนดมาตรฐานหรือเกณฑ์ของงานศิลปะ คือ ศิลปะแท้ และศิลปะตลาด ศิลปะแท้ คือ ศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายในการแสดงออกเฉพาะตัว ส่วนศิลปะตลาด คือ ศิลปะที่นิยมอยู่ในตลาดศิลปะ เช่น รูปจิตรกรรมไทย รูปทิวทัศน์ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 เลือกสื่อการสอนที่มีมาตรฐาน 4 ด้าน คือ

2.1 คุณสมบัติด้านการรับรู้ หมายถึง คุณสมบัติด้านการเห็น ได้แก่ สี เส้น รูปทรง พื้นผิว เป็นต้น

2.2 คุณสมบัติด้านโครงสร้าง หมายถึง คุณสมบัติที่เชื่อมโยงส่วนประกอบทางศิลปะเข้าด้วยกัน เช่น จังหวะ ความสมดุล สัดส่วน เป็นต้น

2.3 คุณสมบัติด้านความรู้สึก หมายถึง คุณสมบัติที่ผลงานศิลปะนั้นให้อารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้ดู เช่น รู้สึกสงบ หรือสดชื่น ร่าเริง เป็นต้น

2.4 คุณสมบัติด้านเทคนิควิธีการ หมายถึง งานศิลปะที่ศิลปินแสดงให้เห็น วิธีการหรือเทคนิคเด่นชัด เช่น แสดงร่องรอยของที่แปรง เป็นต้น

ขั้นที่ 3 เลือกตัวอย่างผลงานศิลปะ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ผลงานศิลปะที่เลือกต้องมีคุณสมบัติดังนี้

3.1 คุณสมบัติด้านการรับรู้

3.2 คุณสมบัติด้านโครงสร้าง

3.3 คุณสมบัติด้านความรู้สึก

3.4 คุณสมบัติด้านเทคนิควิธีการ

3.5 คุณสมบัติพิเศษด้านสุนทรีย์ คือผลงานศิลปะนั้นสนองความมุ่งหมายที่จะแสดง

ออกตามความคิดของผู้สร้างงานศิลปะ

ขั้นที่ 4 ครูเป็นผู้นำให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการฝึกการรับรู้ คือ การวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ของงานศิลปะ

ขั้นที่ 5 ประสบการณ์เหล่านี้จะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้แบบศิลปิน และสามารถตัดสินประเมินค่าผลงานศิลปะจนเกิดรสนิยมอันสุนทรีย์ และนำไปสู่การรู้คุณค่าของงานศิลปะ

วิธีการสอนระดับอุดมศึกษา

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวถึงการสอนระดับอุดมศึกษาว่า การสอนที่คั้น ผู้สอนต้องรู้จักวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ให้ผู้เรียนโดยใช้วิธีการแตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสมและน่าสนใจ

วิธีการสอนระดับอุดมศึกษาที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์มีดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย

สุภาพ วาดเขียน (2523) และ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) ได้อธิบายว่า การสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีการสอนหลักที่ผู้สอนในมหาวิทยาลัยยึดถือปฏิบัติกันโดยกว้างขวาง ผู้เรียนส่วนมากพอใจและชอบการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบบรรยายถือการที่ผู้สอนพูด บอกเล่า หรืออธิบายเนื้อหา หรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้เรียนฟัง ผู้สอนจะเตรียมค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ มาแล้ว ผู้เรียนเป็นฝ่ายมารับผลการศึกษาค้นคว้านั้น การสอนวิธีนี้จะได้เรื่องราวและเนื้อหาวิชามากในวิชาที่ยุ่งยากซ้ำซ้อน จะทำให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้เร็วขึ้น (สุภาพ วาดเขียน, 2523)

ขั้นตอนในการสอน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) ได้อธิบายถึงขั้นตอนการสอน ดังนี้

1. จំนำ เป็นจំของการเปิดจัมจัมเรียน เป็นการเริ่มบรรยายครั้งใหม่ ผู้สอนควรตรงต่อเวลา เตรียมตัวให้พร้อม สร้างความเป็นกันเองด้วยการคุย ชักถามในเรื่องทั่ว ๆ ไปจากผู้เรียนบางคน การเข้าสู่เนื้อหาจะเริ่มด้วยการทบทวนการบรรยายในจัมจัมก่อนเล็กน้อย เพื่อให้เห็นความต่อเนื่องกับเรื่องใหม่ เสร็จแล้วบอกคร่าว ๆ ว่าในจัมจัมไหนจะเรียนอะไรกันบ้าง
2. จัมอธิบาย เป็นจัมที่จะต้องอธิบายหรือบรรยายเนื้อหาให้กันเรียนฟังและเรียนรู้ได้ค้ำที่สุด ผู้สอนต้องสร้างความชัดเจนในเรื่องที่จะสอนให้กับตนเอง ด้วยการจัดลำดับเนื้อหาที่จะบรรยายอย่างเป็นระเบียบเป็นจัมตอนที่ชัดเจน แล้วเสนอเนื้อหาเป็นจัม ๆ ตามที่เตรียมไว้ อย่างมีความต่อเนื่องกัน การเสนอควรเป็นแนวค้ำหลักหรือประเด็นสำคัญก่อน และควรเขียนประเด็นสำคัญไว้บนกระดานค้ำด้วย ในกรณีที่ข้อใดเข้าใจยากควรอธิบายซ้ำ ๆ และพูดซ้ำในบางครั้ง สิ่งที่ควรค้ำนังอีกประการหนึ่ง คือ บรรยายค้ำที่เร้าใจ โดยต้องอาศัยเนื้อหาและบุคคลค้ำค้ำของผู้สอนประกอบด้วย เช่น การใช้น้ำเสียง ท่าทางประกอบ นอกจากนี้อาจใช้เทปหรือสไลด์ หรือภาพยนตร์ประกอบในบางครั้ง จะทำให้ห้องเรียนมีชีวิตชีวจัมขึ้น หรือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในจัมเรียนก็เป็นวิธีที่ดี
3. จัมสรุป หมายถึงการปิดท้ายจัมจัมการบรรยายในแต่ละครั้ง เป็นกิจกรรมสุดท้ายที่ผู้สอนจะกระทำในการบรรยายแต่ละครั้ง โดยทั่วไปการสรุปจะโยงเนื้อเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นค้ำโครงทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วควรตั้งปัญหาให้ผู้เรียนไปค้ำค้ำตามหลังจากจบการบรรยายแล้ว และควรบอกล่วงหน้าว่าจะบรรยายหรือพูดเรื่องอะไรในจัมจัมต่อไป

ก่อนจบการบรรยายควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามปัญหาที่ไม่เข้าใจ หรือแสดงความคิดเห็นในบางตอนด้วย

ข้อดีของการสอนแบบบรรยาย

1. สามารถสอนกับผู้เรียนจำนวนมากได้ เป็นการประหยัดเวลาของผู้สอน
2. ทำให้เนื้อหาน่าสนใจ
3. ผู้สอนสามารถดำเนินการคนเดียวได้
4. โอกาสที่จะปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เวลา องค์กรประกอบอื่น ๆ ได้ดีกว่าวิธีอื่น
5. สามารถสรุปเนื้อหาจากที่ต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มก้อนได้ง่าย
6. ผู้เรียนไม่ต้องทำงานมาก และรับรู้เรื่องที่เรียนพร้อมกัน

ข้อจำกัดของการสอนแบบบรรยาย

1. เป็นการแสดงออกหรือเสนอโดยผู้สอนคนเดียว ทำให้เห็นว่าผู้สอนเป็นผู้รู้คนเดียว
2. การบรรยายไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน
3. ผู้เรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้ขาดโอกาสในการฝึกความคิดวิเคราะห์
4. การบรรยายที่ดีไม่สามารถทำได้ทุกคน
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนจด ท่องจำ มากกว่าวิธีอื่น ๆ

2. การสอนแบบอภิปราย

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) และวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้อธิบายว่าการสอนแบบอภิปราย คือ การที่ผู้เรียนได้มีส่วนในการคิด พิจารณา วิเคราะห์ วิจัยสิ่งที่เรียนนั้น แล้วเสนอสิ่งที่พิจารณานั้นต่อผู้สอนหรือผู้เรียนด้วยกันเอง แล้วผู้สอนหรือผู้เรียนก็จะช่วยกันให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมแลกเปลี่ยนกัน หลักสำคัญอยู่ที่การเสนอความคิดเห็นของตนให้ผู้อื่นรับทราบ แล้วผู้อื่นก็จะแสดงความเห็นต่อความเห็นที่เสนอไปแล้วอีกทีหนึ่ง เป็นอย่างนี้เรื่อยไป การสอนแบบอภิปรายผู้สอนและผู้เรียนจะอยู่หนึ่งเฉยไม่ได้ ทั้งความคิดและการแสดงออก ซึ่งการสอนแบบนี้มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนในด้านการฝึกการค้นคว้า การคิด การเขียน และการเสนอความคิดเห็น การรับฟังและการทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนในการสอน

1. การเตรียม ผู้มีส่วนในการอภิปรายทุกคนต้องมีการเตรียมกันทุกคน สมาชิกคนใดเตรียมมาดีมีก็จะได้รับผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น ๆ เสมอ การอภิปรายแต่ละครั้งจะมีการเตรียมเนื้อหา ประสพการณ์และจัดหมวดหมู่ของเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นกลุ่ม และเตรียมประเด็นคำถามต่าง ๆ ไว้แลกเปลี่ยน เป็นต้น

2. การเริ่มต้นอภิปราย เมื่อสมาชิกของกลุ่มมาพบกันแล้ว ผู้สอนหรือสมาชิกในกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเริ่มต้นก่อน การเริ่มต้นอภิปรายโดยทั่วไปมี 2 ลักษณะคือ การทำความรู้จักกัน และการกำหนดเกณฑ์ในการอภิปราย โดยอาจารย์ผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แจงเกณฑ์ในการอภิปราย คือ ระเบียบวิธีการและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องเข้าใจตรงกัน

3. การดำเนินการอภิปราย เมื่อได้ทำความรู้จักและกำหนดคกฏเกณฑ์ในการจัดอภิปรายกันแล้วก็เป็นการดำเนินการอภิปรายต่อไป ขึ้นนี้อาจดำเนินไปหนึ่งชั่วโมง สองชั่วโมง หรือหนึ่งเดือน หนึ่งเทอม แล้วแต่ระยะเวลา การดำเนินการสอนแบบอภิปรายในแต่ละครั้งควรดำเนินการให้ได้เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการอภิปราย มีการฟัง การถาม และการพูด โดยผู้สอนจะต้องหาทางให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน และการอภิปรายควรจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องกัน

4. การสรุปและประเมินผล เป็นกระบวนการของการอภิปรายที่สำคัญในการสอนแบบนี้ ผู้เรียนจะถกเถียง อภิปราย ในบางกรณีอาจจะโต้แย้งกันมาก ทำให้เรื่องที่อภิปรายกว้างขวางออกไปมาก ผู้สอนจึงควรสรุปประเด็นหรือแนวคิดหลักในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนจะได้เข้าใจชัดเจน และบันทึกไว้ได้ง่าย ส่วนการประเมินผลควรให้ครอบคลุมเนื้อหา วิธีการ บทบาทของแต่ละคน โอกาสในการพูด การอภิปราย การโต้แย้ง การให้ความเห็น การอ้างเหตุผล บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการอภิปราย เป็นต้น

ข้อดีของการสอนแบบอภิปราย

ชูศรี สนิทประชากร (2525) ได้จำแนกข้อดีของการสอนแบบอภิปรายไว้ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง
2. นักเรียนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็น
3. นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
4. สร้างเจตคติที่ถูกต้อง
5. ขยายประสบการณ์ให้กว้างขึ้น
6. ทำให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง
7. ส่งเสริมทักษะการอ่านและการพูด

3. การสอนแบบสาธิต

สุทิน บุญชูวงศ์ (2535) ได้อธิบายว่า การสอนแบบสาธิต หมายถึงวิธีสอนที่ครูมีหน้าที่ในการวางแผนการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการแสดงหรือการกระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต การฟัง การกระทำหรือการแสดง และอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง

ขั้นตอนในการสอน

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสาธิตให้ชัดเจน และต้องสาธิตให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง
2. เตรียมอุปกรณ์ในการสาธิตให้พร้อม และตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์
3. เตรียมกระบวนการสาธิต เช่น กำหนดเวลาและขั้นตอน จะเริ่มต้นดำเนินการและจบลงอย่างไร ผู้สาธิตต้องเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง
4. ทดลองสาธิตก่อนสอน ควรทดลองสาธิตเพื่อตรวจสอบความพร้อมตลอดจนผลที่จะเกิดขึ้น เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดในเวลาสอน
5. ต้องจัดทำคู่มือคำแนะนำหรือข้อสังเกตในการสาธิต เพื่อที่นักเรียนจะใช้ประกอบในขณะที่มีการสาธิต
6. เมื่อการสาธิตเสร็จสิ้นแล้ว นักเรียนควรได้ทำการสาธิตซ้ำอีก เพื่อเน้นให้เกิดความเข้าใจขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้สาธิตจะเกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้นด้วย
7. จัดเตรียมกิจกรรมหลังการสาธิตเพื่อให้นักเรียนใช้ผลหรือประโยชน์ของการสาธิตทำกิจกรรมนั้น
8. ประเมินผลการสาธิต โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของนักเรียนและผลของการเรียนรู้ การประเมินผลควรมีกิจกรรมหรือเครื่องมือ เช่น การทดสอบการให้แสดงความคิดเห็น อภิปราย ประกอบด้วย

ข้อดีของการสอนแบบสาธิต

1. เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจที่เรียนยิ่งขึ้น
2. เป็นการช่วยในการอธิบายเนื้อหาที่ยากซึ่งต้องใช้เวลาทำให้เข้าใจง่ายขึ้น และประหยัดเวลา
3. สามารถใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด เช่น การทำกิจกรรมในวิชาศิลปะ ฯลฯ

4. การสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

สุภาพ วาดเขียน (2523) ได้อธิบายว่า การสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนกำหนดวิธีการค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ค้นพบเอง ซึ่งจะได้คำตอบเหมือนกับที่ครูบรรยายหรือเหมือนกับที่เขียนไว้ในตำรา ครูจะเป็นผู้จัดกิจกรรมนำไปสู่ความสำเร็จ ด้วยการส่งเสริมให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และใช้ความคิดของตนเอง โดยเน้นให้รู้จักการวางแผนปฏิบัติงาน แก้ปัญหาด้วยตนเองโดยไม่ต้องบรรยายบอกเล่า ผู้เรียนจะรู้จักตั้งสมมติฐาน วิเคราะห์ แผลผลข้อมูล รู้จักลงข้อยุติ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความจริง และตั้งกฎเกณฑ์ได้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนในการสอน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524) อธิบายขั้นตอนการสอนดังนี้ การจัดการสอนให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สามารถแบ่งรูปแบบได้เป็น 2 ประการคือ การศึกษาแบบรายบุคคลและการศึกษาค้นคว้าโดยอิสระ

1. การศึกษาแบบรายบุคคล

การศึกษาแบบนี้เน้นความก้าวหน้าโดยอิสระ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปตามความสามารถของตน ผู้สอนต้องเตรียมบทเรียนต่าง ๆ ไว้ครบทั้งชุดของวิชา โดยแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วย ในแต่ละหน่วยต้องจัดทำเป็นรายละเอียดว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร ผู้เรียนจะทำอะไรบ้าง ผู้เรียนจะเรียนไปตามหน่วยที่กำหนดไว้ เมื่อผู้เรียนคิดว่าพร้อมแล้วก็ไปขอสอบเฉพาะหน่วยนั้นได้ ในการดำเนินการสอนแบบนี้เมื่อเริ่มต้นภาคการศึกษา ผู้สอนจะกำหนดงานหรือเกณฑ์ไว้โดยชัดเจนว่า วิชานี้จะต้องทำอะไร เพื่อจะได้คะแนนอะไร หรือผ่านชั้นไหน ผู้เรียนสนใจก็จะไปปรึกษากับผู้สอนว่าจะไปเรียนวิชานั้น ๆ จะต้องทำอะไรมาก่อนแค่ไหน ผู้เรียนเจรจาต่อรองกับผู้สอนได้ และจะไปเรียนที่ไหน อย่างไรก็ได้

2. การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระ

เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้อิสระอย่างเต็มที่แก่ผู้เรียน เปิดโอกาสให้เลือกเนื้อหาเอง เลือกวิธีการเอง และก้าวหน้าไปในเรื่องที่สนใจเอง เป็นวิธีการเรียนการสอนที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระโดยทั่วไปมักประกอบด้วย

1. การเลือกเนื้อหาและวิธีการโดยอิสระ โดยให้ผู้เรียนเลือกศึกษาอะไรก็ได้ตามความสนใจ และจะศึกษาที่ไหน อย่างไร แล้วแต่จะตกลงกับอาจารย์ผู้สอน พอถึงปลายภาคก็เอางานมาส่ง หรือจะมาพบกับอาจารย์ผู้สอนเป็นครั้งคราวก็ได้

2. จำกัดขอบเขตของเนื้อหาแต่ให้เลือกวิธีการเอง วิธีนี้ใช้กันมากในปัจจุบัน คือการทำรายงานประกอบการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งจะจำกัดขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน แล้วให้ผู้เรียนไปหาข้อมูลศึกษาด้วยตนเอง ผู้สอนจะชี้แนะแหล่งความรู้ต่าง ๆ ให้

3. ศึกษาเป็นวิชาเรียนอิสระ วิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเนื้อหาและวิธีการอย่างอิสระ เป็นการศึกษาตามข้อตกลงร่วมกันของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เรียน

ข้อดีของการสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

1. ผู้เรียนแต่ละคนเรียนเร็วช้าต่างกัน การสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจะช่วยให้คนเรียนรู้ไปตามความสามารถของตนเอง
2. การสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเองจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างแรงจูงใจภายในตัวผู้เรียนขึ้นได้ง่าย ผู้สอนก็ให้ข้อคิดเห็นได้ง่ายและรวดเร็ว
3. การเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้มีบทบาท ส่วนใหญ่จะใช้การบรรยายซึ่งจะให้แต่

ข้อมูลเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอ บัณฑิตควรรู้จักใช้ข้อมูลตัดสินใจด้วยตนเอง และวินิจฉัยข้อมูลอย่างมีระเบียบ คุณสมบัติเหล่านี้สร้างได้โดยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

4. การสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเองเป็นการพัฒนาทัศนคติ
5. การสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเองเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถเต็มที่ อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านต่าง ๆ ของสังคม

5. การสอนแบบศึกษานอกสถานที่

สภาพ วาดเขียน (2523) กล่าวว่า การเรียนการสอนโดยการพาผู้เรียนออกไปศึกษานอกห้องเรียนนั้น เป็นวิธีการสอนที่ถูกต้องวิธีหนึ่ง เพราะเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนได้ไปค้นพบคำตอบจากประสบการณ์ตรง และได้พบกับของจริง ชีวิตจริงที่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นไปตามธรรมชาติหรือตามที่ปรากฏอยู่จริง และบางครั้งสิ่งเหล่านั้นไม่สามารถนำมาดูในชั้นเรียนได้ นอกจากนั้นยังช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดให้ลดลง ช่วยเปลี่ยนบรรยากาศให้แปลกใหม่ไปจากเดิมอีกด้วย

ขั้นตอนในการสอน

ไพฑูริย์ สีนลารัตน (2524) ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการสอนดังนี้

1. ผู้เรียนควรจะได้รับทราบและมีพื้นความรู้ในเรื่องที่จะไปศึกษานอกสถานที่หรือดูงานอย่างเพียงพอก่อนที่จะไปศึกษานอกสถานที่
2. กำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตของกิจกรรมให้ทราบตรงกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และถ้าเป็นไปได้ควรแจ้งให้ผู้รับผิดชอบสถานที่หรืองานที่จะไปศึกษาให้ทราบด้วย
3. ติดต่อสถานที่ที่จะไปศึกษาหรือดูงานล่วงหน้า กำหนดนัดหมายให้แน่นอน ผู้สอนควรได้ไปเห็นหรือไปศึกษาทำความเข้าใจล่วงหน้าก่อน
4. ดำเนินการในส่วนที่เป็นระเบียบข้อบังคับที่สถาบันการศึกษากำหนดไว้
5. เตรียมเอกสารแนะนำกิจกรรม กำหนดการ การเตรียมตัว รายละเอียดต่าง ๆ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนทั่วไปและส่วนวิชาการ ส่วนทั่วไปคือ การเตรียมเครื่องใช้ไม้สอย อุปกรณ์บางอย่าง เป็นต้น ส่วนวิชาการคือ สิ่งที่ผู้เรียนจะต้องทำ จะต้องศึกษาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิชานั้น ๆ ซึ่งควรมีแบบฟอร์มเอกสารบอกกิจกรรมต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน
6. ในกรณีที่ไปศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ควรแบ่งกลุ่มและมีผู้ประสานงานกลุ่มไว้ล่วงหน้า เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงาน

ข้อดีของการสอนแบบศึกษานอกสถานที่

1. เป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์
2. เป็นการขยายและเพิ่มพูนประสบการณ์นอกเหนือไปจากสิ่งที่สอน
3. ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสพิสูจน์แสวงหาสิ่งต่าง ๆ

การประเมินผล

การประเมินเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับครู เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้บ่งได้ว่า การปฏิบัติ การสอนเป็นไปอย่างตรงเป้าหมายแล้วหรือยัง ถ้ายังจะต้องมีการปรับปรุงเสริมแต่งในส่วนใดบ้าง ครูจำเป็นต้องใช้การประเมินอยู่เกือบตลอดเวลาของการสอน (โกวิท ประภาสพฤษ, 2527)

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของบางสิ่งด้วยการประเมิน หรือการตีราคาอย่างรอบคอบ ไม่ว่าบางสิ่งบางอย่างนั้นจะมีค่าหรือไม่ก็ตาม จะต้องอาศัยหลักของระบบการตีราคาที่เป็นสากล หรือไม่ก็ต้องยึดสิ่งที่มีอำนาจกำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ (Silverman, 1972)

ในการประเมินผล มีคำอยู่ 2 คำ ที่มักใช้ปะปนกัน หรือบางครั้งใช้แทนกัน นั่นคือ การวัดผล และการประเมินผล ดังนั้น เราจึงควรเข้าใจความหมายของคำ 2 คำนี้

รัตนาศิริพานิช (2523) กล่าวว่า การวัดผลคือการกำหนดตัวเลขให้กับสิ่งที่ถูกวัดตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ส่วนการประเมินผลคือการตีราคาตัวเลขที่ได้จากการวัดผลว่า ผ่านหรือไม่ผ่าน หรือจะให้ A B C D หรือ F การประเมินจึงต้องใช้วิจารณญาณส่วนตัวของผู้ประเมินประกอบด้วย ถ้าเครื่องมือวัด การดำเนินการสอนคือตัวเลขที่ได้จากการวัดผลหรือคะแนนก็มีความผิดพลาดค่อนข้างน้อย การประเมินผลก็จะยุติธรรมมากขึ้น เพราะรากฐานของการใช้วิจารณญาณส่วนตัวของผู้ประเมินเป็นไปอย่างมาตรฐาน มีกฎเกณฑ์และทำอย่างมีระบบ

การประเมินผลการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

การประเมินเพื่อจัดสรรผู้เรียน การประเมินผลระหว่างสอน การประเมินผลเพื่อวินิจฉัย และการประเมินผลหลังการสอน ซึ่งโกวิท ระยะเวลาพฤษ และสมศักดิ์ อินทรเวช (2523) ได้กล่าวถึงประเภทต่าง ๆ ของการประเมินผลดังนี้

1. การประเมินเพื่อจัดสรรผู้เรียน เพื่อที่จะได้ข้อมูลเบื้องต้นของผู้เรียน
2. การประเมินผลระหว่างการสอน การประเมินแบบนี้ไม่มีพิธีตรองอะไรเพียงแต่ใช้เครื่องมือวัดให้ตรงตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ว่าผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์หรือยัง
3. การประเมินเพื่อวินิจฉัย การประเมินมุ่งที่จะชี้บ่งว่าถ้าผู้เรียนยังไม่สามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ได้ เป็นเพราะข้อบกพร่องใด
4. การประเมินผลหลังการสอน เมื่อได้ทำการสอนไปจนสิ้นสุดระยะเวลาหนึ่ง ก็มี การสอบวัดในผลการเรียนรู้รวม ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ปลายทางการเรียนรู้จริง ๆ

หลักทั่วไปในการวัดผลประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การใช้เครื่องมือ เป็นต้น ซึ่ง ภัทรา นิคมมานนท์ (2534) ได้กล่าวถึงหลักทั่วไปในการวัดผลดังนี้

1. วัดให้ตรงกับวัตถุประสงค์ คือ เข้าใจในสิ่งที่จะวัดให้แจ่มแจ้งและใช้เครื่องมือในการวัดได้ถูกต้องเหมาะสม
2. ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ เช่น การสอบถ้าใช้ข้อสอบที่มีคุณภาพไม่ดี เมื่อไปทดสอบเด็ก ผลหรือคะแนนที่ได้ก็ไม่มี ความหมาย

3. มีความยุติธรรม

4. แลกผลได้ถูกต้อง

5. ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า เช่น การวัดผลการศึกษาคหรมิจุดมุ่งหมายของการวัดหลาย ๆ ด้าน และพยายามใช้ผลของการวัดนั้นให้สนองจุดมุ่งหมายได้มากที่สุด

นอกจากนี้ วรรณดี ม้าลำพอง (2525) ได้กล่าวเสริมถึงหลักทั่วไปของการประเมินผลดังนี้

1. กำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินให้ชัดเจน ผู้ทำหน้าที่ประเมินผลต้องตีความจุดประสงค์ของการสอน เป็นประการแรกว่า ต้องการให้เด็กมีความสามารถอะไร ระบุ ความสามารถนั้นออกมาในรูปของพฤติกรรมที่วัดได้ สังเกตได้ โดยพฤติกรรมนั้นเป็นตัวแทน ที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถนั้น

2. การกำหนดเทคนิค การประเมินผล ต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการประเมิน เมื่อลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการประเมินกำหนดไว้ชัดเจนแล้ว การเลือกเทคนิคและเครื่องมือที่จะประเมิน ต้องคำนึงถึงพฤติกรรมที่ต้องการประเมินนั้น หลักในการเลือก เครื่องมือที่ใช้ประเมินผล โดยทั่วไปมักคำนึงถึง ความถูกต้องของการวัด ความถูกต้องของการแปลความหมายผลที่ได้ และความสะดวกในการใช้

3. การประเมินผลที่สมบูรณ์ ควรใช้วิธีประเมินหลาย ๆ วิธี

4. การใช้เทคนิคการประเมินผล แต่ละเทคนิคต้องระมัดระวังข้อจำกัดและลักษณะเฉพาะของเทคนิคนั้น ๆ

5. การประเมินผล เป็นเพียงวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายซึ่งไม่เสร็จสิ้นในตัวเอง ครูต้องคำนึงถึงเป้าหมายอยู่เสมอว่าในกระบวนการเรียนการสอนนั้น เราต้องพัฒนาผู้เรียน ข้อมูลจากการประเมินผลต้องนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง องค์ประกอบใน การเรียนการสอน จึงจะถือได้ว่า ได้ใช้การประเมินผลเป็นทางนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

ในการวัดและประเมินผล จำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการวัดและประเมินผล ซึ่งมีหลายชนิด ได้แก่ (บุญธรรม กิจปริดาปริสทธิ์, 2535)

1. การสังเกต เป็นการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง ทั้งในและนอกห้องเรียน

2. การสัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยซักถามกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนมีการซักถามโต้ตอบซึ่งกันและกัน

3. การให้ปฏิบัติ เป็นการให้ผู้เรียนปฏิบัติ ให้ดูว่าสามารถทำได้ตามที่เรียนรู้หรือไม่ เช่น การสอนวาดเขียน เมื่อสอนหลักการแล้วก็ให้วาดภาพให้ดู เป็นต้น

4. การศึกษากรณี เป็นเทคนิคการศึกษาค้นคว้า หรือปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยละเอียดลึกซึ้งเป็นราย ๆ ไป ในการศึกษาจะใช้เทคนิคและเครื่องมือหลายชนิด มารวมกับข้อมูลในเรื่องต่างๆ แล้วนำมาวิเคราะห์สรุพบสาเหตุของปัญหาต่อไป

5. การทดสอบ เป็นการนำชุดคำถามที่สร้างขึ้น ไปเร้าให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการออกมา โดยสามารถสังเกตและวัดได้ การทดสอบโดยทั่วไปจะใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือสำคัญ ซึ่งมีหลายประเภท เช่น แบบทดสอบแบบเขียนตอบแบบทดสอบปากเปล่า แบบทดสอบให้ลงมือกระทำ เช่น การทดสอบวิชาศิลปะศึกษา การทดสอบวิชาขับร้อง เป็นต้น

การวัดผลทางศิลปะศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดระดับความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียน และประกอบกิจกรรมทางศิลปะ ซึ่งวิธีการที่จะประเมินผลการเรียนทาง ศิลปะมีหลายวิธี เช่น

1. การสังเกต เป็นวิธีการวัดผลโดยครูศิลปะสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแล้วบันทึกพฤติกรรมที่สังเกตได้ สำหรับเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา
2. การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนากันอย่างมีจุดหมาย ย่อมทำให้พบข้อเท็จจริงบางประการได้ เช่น บุคลิกภาพ ท่วงทีวาจา ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจากคำพูดของผู้เรียนโดยตรง
3. การตรวจผลงาน เป็นการวัดผลจากผลงานที่ผู้เรียนทำสำเร็จแล้ว ช่วยให้ครูได้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การแก้ปัญหาและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (ชโล พงษ์สามารถ, 2526)

นอกจากนี้วีรรัตน์ พิษณุไพฑูรย์ (2516) กล่าวถึง การประเมินผลการเรียนการสอนศิลปะว่าทำได้หลายวิธี โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนและกิจกรรมการวัดผล ทางศิลปะที่สำคัญ คือ การวัดพัฒนาการของนักเรียนในด้านการสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และการวัดพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนวิชาศิลปะในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะ ทักษะและการนำไปใช้

การวัดพัฒนาการในด้านต่าง ๆ

พัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนการสอนศิลปะ แบ่งเป็น

1. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ สามารถคิด คัดแปลงแก้ปัญหา ทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดี มีคุณค่ากว่าเดิมได้ นักเรียนแสดงออกโดย การวางแผนงานออกแบบ วัดผลได้โดยการทดสอบและการสังเกต

1.1 การทำงานโดยอิสระโดยไม่ต้องถามผู้อื่น

1.2 มีความเชื่อมั่นในความคิดของตน

1.3 ไม่ลอกแบบผู้อื่น

1.4 สามารถออกแบบได้รวดเร็ว แน่นนอน ทันที

1.5 มีลักษณะการแสดงออกแตกต่างกับคนอื่น และงดงาม

2. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ สามารถรู้และเข้าใจคุณค่าทางศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์ นักเรียนแสดงออกโดยสามารถเข้าใจและนิยมในศิลปะ วัดผลได้โดยการทดสอบ การสังเกต และการสัมภาษณ์ และแบบสำรวจ

2.1 ความนิยมเข้าใจที่เกิดจากความรู้สึกภายใน

2.2 ความนิยมเข้าใจที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติทางศิลปะ

2.3 มีความเข้าใจ และใช้หลักการสุนทรียภาพได้ถูกต้องเหมาะสม

2.4 สามารถเลือก แบ่งแยก และให้เหตุผลงานศิลปะที่ดี

3. พัฒนาการทางการรับรู้ สามารถสังเกต เข้าใจ ในงานศิลปะที่ถูกต้องตามหลักศิลปะ นักเรียนสามารถแสดงออกโดยการอธิบายการให้เหตุผลในความงามอย่างถูกต้องการวัด สามารถทำได้โดย การสังเกต สัมภาษณ์

3.1 สังเกตถึงความดีและความถูกต้องของงานศิลปะได้ถูกหลักเกณฑ์ เช่น แสงเงา ความตื้นลึก ความแตกต่างในเรื่องสี

3.2 ความรู้สึกที่เกิดจากการดูงานศิลปะ เช่น ความรู้สึกในเรื่องพื้นผิวหยาบหรือแข็งกระด้าง

3.3 ความรู้สึกในการเคลื่อนไหว เช่น การเคลื่อนไหวของทรงร่างกายหรือสิ่งของ

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา มีความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถจำได้ละเอียดถูกต้อง การแสดงออกในการแก้ปัญหาได้ดี การวัดผลโดยการสังเกต การทดสอบและการสัมภาษณ์

4.1 สามารถสร้างงานศิลปะได้ถูกต้อง มีรายละเอียดมากและงดงาม

4.2 การใช้หลักการทางศิลปะได้เหมาะสม เช่น การใช้สีในการออกแบบ

4.3 มีความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ละเอียดถูกต้อง

5. พัฒนาการทางอารมณ์ มีความสามารถแสดงออกอย่างอิสระ ควบคุมอารมณ์ได้ดี การแสดงออกโดยการทำงานได้อย่างสุขุม การวัดโดยการสังเกต สัมภาษณ์

5.1 การสร้างสรรค์ศิลปะได้อย่างอิสระ มีความสนใจในการทำงาน

5.2 มีความเป็นระเบียบในการทำงาน

5.3 มีความสบายและสุขใจในการทำงาน

6. พัฒนาการทางกายมีความสามารถในการปฏิบัติงานทางศิลปะ ใช้เครื่องมือได้อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำในการทำงาน การแสดงออกโดยการปฏิบัติ และการเคลื่อนไหววัดโดยการสังเกต สัมภาษณ์และทดสอบ

6.1 มีทักษะในการเขียน บันทึ และใช้เทคนิคต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว

6.2 ลักษณะภาพที่แสดงออก มีความสัมพันธ์ในการฝึกเขียน

7. พัฒนาการด้านสังคม มีความสามารถ เข้าใจในสิ่งแวดล้อม เข้าใจความต้องการของผู้อื่น และสามารถเข้ากับผู้อื่นได้

7.1 มีประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมดี สามารถแสดงออกในงานศิลปะได้ถูกต้อง

7.2 เข้าใจการแสดงออกของผู้อื่นได้ มีความสุขในการทำงาน

7.3 มีความเข้าใจในวัฒนธรรมของผู้อื่น

สรุป วิธีการพัฒนารายวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ควรใช้วิธีการใช้ความคิดเห็นส่วนรวม โดยการรวบรวมความคิดเห็นจากบุคคลต่าง ๆ ซึ่งต้องกำหนดตัวบุคคลให้เหมาะสม โดยคำนึงถึง

ความรู้ความสามารถ เมื่อได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถตามที่กำหนดไว้แล้วก็ดำเนินการรวบรวมความคิดเห็นซึ่งกระทำได้โดยการใช่แบบสอบถาม (สังด์ อุทรานันท์, 2532) ในแบบสอบถามจะมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายแต่ละข้อ ว่าน่าจะมีเนื้อหาสาระอะไรบ้าง ประมวลออกมาให้หมด แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ผลของการพิจารณาจะออกมาในรูปการให้นำหนักที่แสดงถึงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาประมวล เพื่อหาว่าเนื้อหาใดมีผู้เห็นว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายมากที่สุด (สมิทร คุณานุกร, 2520) และในระดับอุดมศึกษาการพัฒนารายวิชาต่าง ๆ อาจารย์ผู้สอนสามารถเป็นผู้เชี่ยวชาญได้ เพราะในการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษามีความแตกต่างจากระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา เพราะสถาบันอุดมศึกษามีอิสระที่จะทำได้เอง เพราะมีผู้รู้ในสาขาวิชาอยู่ที่สถาบันแต่ละแห่งแล้ว (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2524)

ดังนั้น การพัฒนารายวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ควรใช้ความคิดเห็นส่วนรวมของอาจารย์ผู้สอนวิชานี้ในวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่งมาเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา วิชาวิธีการสอน และการประเมินผล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ในสถาบันการศึกษาของกรมการฝึกหัดครู

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กาญจนา บุญรัมย์ (2524) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไปในวิทยาลัยครูตามความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไปในวิทยาลัยครู

ผลการวิจัย พบว่า ในด้านจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไป ในวิทยาลัยครู ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นต่างกันว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียน มีความคิดและสติปัญญากว้างขวาง และ เพื่อเกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน

การจัดเนื้อหาวิชาพื้นฐานทั่วไป มีความเห็นว่าลักษณะ เนื้อหาเป็นความรู้กว้าง ๆ ของสาขาวิชานั้น ๆ และเป็นเนื้อหาเบื้องต้นของสาขาวิชานั้น ๆ

ด้านการจัดปัจจัย ในการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไป มีความเห็นว่าวิทยาลัยครู จัดบริการความสะดวกในการใช้ห้องสมุด และการเปิดสอนรายวิชาพื้นฐานทั่วไป คำนึงถึงสภาพพร้อมของผู้สอน

ด้านการเรียนการสอน มีความมั่นใจในการสอนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ผลจากการเทียบความคิดเห็นในด้านลักษณะการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไป พบว่าผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านปัญหาการเรียนการสอน มีความคิดเห็นว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ ผู้เรียนขาด ทักษะใน

ด้านการค้นคว้าหาความรู้และผู้เรียนมีพื้นความรู้แตกต่างกัน ผลจากการเปรียบเทียบความคิดเห็นในด้านปัญหาการเรียนการสอนนี้ พบว่าผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ขันติ เจริญอาจ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะในสภวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็น และเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับการเรียนการสอน ประชากรที่ใช้คืออาจารย์ผู้สอนวิชาความเข้าใจในศิลปะ 20 คน และนักศึกษา 445 คน

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษากลับมาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาความเข้าใจในศิลปะ โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยในด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน คุณสมบัติของผู้เรียน การใช้เอกสารและตำราประกอบการเรียนการสอน เนื้อหาวิชาและหลักสูตร วิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดผลและประเมินผล เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษากลับมาเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาความเข้าใจในศิลปะ พบว่า ความคิดเห็นในด้านคุณสมบัติของผู้เรียน การใช้เอกสารตำราประกอบการเรียนการสอน วิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผล อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ยกเว้นความคิดเห็นด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน ด้านเนื้อหาวิชาและหลักสูตร อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยศันท์ แยมเมือง (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาศิลปะนิยม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามเกณฑ์ของคู่มือค่าที่ระบุในทฤษฎีการเรียนรู้ทางศิลปะปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือส่งเสริมการเรียนการสอน วิชาศิลปะนิยมในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามเกณฑ์ ของคุณค่าที่ระบุอยู่ในทฤษฎีการเรียนรู้ทางศิลปะปัจจุบัน

หนังสือที่ใช้วิเคราะห์ คือ วารสารและนิตยสารที่ระบุในคู่มือแนวการสอนวิชาศิลปะนิยมในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้ใช้เป็นหนังสือส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาศิลปะนิยม รวม 4 ชื่อเรื่อง ดังนี้ ศิลปากร วัฒนธรรมไทย

ศิลปวัฒนธรรม และเมืองโบราณ ซึ่งตีพิมพ์ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2529 เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ด้านศิลปะปฏิบัติ และด้านศิลปวิจารณ์ โดยได้ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญสามท่าน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า วารสารและนิตยสารดังกล่าวมีเนื้อหาครบ ตามกฎเกณฑ์ของเนื้อหาศิลปะ 4 แกน แต่มีปริมาณแตกต่างกันดังต่อไปนี้ คือ มีเนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์มากเป็นอันดับที่ 1 เนื้อหาทางด้านศิลปวิจารณ์มากเป็นอันดับที่ 2 เนื้อหาทาง

ด้านศิลปะปฏิบัติมากเป็นอันดับที่ 3 และมีเนื้อหาทางด้านสุนทรียศาสตร์เป็นอันดับสุดท้าย ทั้งนี้โดยคิดจากร้อยละของเนื้อหา

วิชา อัสเวศน์ (2532) ได้ศึกษาวิจัยสภาพการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ วิชาเอก ศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ วิชาเอก ศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู ประชากร คือผู้สอนวิชาสุนทรียศาสตร์ วิชาเอกศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู ทั้ง 36 แห่ง รวม 36 คน ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการศึกษา พบว่า ผู้สอนวิชาสุนทรียศาสตร์ให้ความเห็นในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านหลักสูตร ผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่า ควรบรรจุวิชาในหลักสูตรศิลปศึกษา เนื้อหาวิชาสุนทรียศาสตร์สอดคล้องกับหลักสูตร และเป็น ประโยชน์ต่อการเป็นครูสอนศิลปะ แนวปฏิบัติด้านการเรียนการสอนนั้นผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่า การสอน ควรสร้างบรรยากาศที่ดี ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ประชิด ทิณบุตร (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเนื้อหารายวิชา การออกแบบ บรรจุภัณฑ์ สำหรับนักศึกษาระดับอนุปริญญา สาขาวิชาเอกออกแบบนิเทศศิลป์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเนื้อหารายวิชาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ สำหรับ นักศึกษาระดับอนุปริญญาสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ โดยก่อนทำการวิจัย จะสร้างแบบสำรวจเพื่อประเมินหาความจำเป็นเบื้องต้นและทำการวิจัยด้วย วิธีเดลฟาย คือ มีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่านและให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามอีก 2 รอบ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาหาค่า มัชชฐานและพิสัยระหว่างควอไทล์ สรุปผลการวิจัยจาก ผู้เชี่ยวชาญพบว่า การศึกษาในรายวิชาออกแบบบรรจุภัณฑ์นั้น ควรให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักการบรรจุภัณฑ์ทั่วไป เรียนรู้ในวัสดุบรรจุภัณฑ์และการใช้งาน ผู้เรียนควรเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เข้าใจหลักการออกแบบบรรจุภัณฑ์ มีความสามารถในการเสนอผลงานออกแบบ ได้เป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ สนใจใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีความสามารถในการออกแบบ โครงสร้างบรรจุภัณฑ์ มีความรู้ในเรื่องการตลาด การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และมีความรู้ เกี่ยวกับการพิมพ์บรรจุภัณฑ์ ผู้เรียนควรเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถปรับตัวเข้ากับงานและผู้ ร่วมงานได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักจิตวิทยา และความต้องการของผู้อุปโภคบริโภคมีความ เข้าใจในกฎระเบียบข้อบังคับและพระราชบัญญัติต่าง ๆ และมีความสามารถในการออกแบบกราฟิก ข้อค้นพบผู้วิจัยได้นำมาเสนอเป็นตัวอย่างการแบ่งเนื้อหาของหน่วยการเรียน จะมีองค์ประกอบ คือ หัวข้อ เนื้อหาหลัก หัวข้อย่อย และกิจกรรมเสนอแนะ

อัญชลี เปล่งวิทยา (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเนื้อหารายวิชา การพิมพ์ ผ่านตะแกรงบนพื้นราบ สำหรับนักศึกษาระดับอนุปริญญา โปรแกรมวิชาศิลปการพิมพ์ วิทยาลัยครู บุรีรัมย์ สหวิทยาลัยอีสานใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ในรายวิชาการพิมพ์ผ่านตะแกรงบนพื้นราบโดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ในขั้นแรกสำรวจ หาความจำเป็นเบื้องต้น โดยสำรวจความคิดเห็นจากอาจารย์ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ และนักศึกษา

ที่สำเร็จจากโปรแกรมนี้ไปแล้ว โดยใช้แบบสอบถาม พบว่า มีความต้องการปรับปรุงรายวิชาใน
ทุกด้าน ขั้นตอนที่สอง คือ การพัฒนาเนื้อหา รายวิชาการศึกษาผ่านตะแกรงบนพื้นราบโดยใช้วิธีวิจัย
อนาคตเทคนิค EDFR กลุ่มผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย อาจารย์ นักวิชาการ และผู้ประกอบการ
โดยการเก็บข้อมูลทั้งหมด 3 รอบ โดยการสัมภาษณ์ 1 รอบ ซึ่งผู้วิจัยนำผลของการสัมภาษณ์มา
สร้างแบบสอบถาม และดำเนินการให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถาม 2 รอบ

ผลการวิจัย พบว่า ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เน้นให้สามารถปฏิบัติให้เห็นความแตกต่างของ
หมึกพิมพ์ลงบนวัสดุพื้นทาบประเภทต่าง ๆ และสามารถอธิบายและปฏิบัติการใช้เครื่องมืออย่างมี
คุณภาพในส่วนของเนื้อหาได้แก่ ลักษณะผลงานการพิมพ์ผ่านตะแกรงพื้นราบ ผ้าสกรีน ยางขาด
การทำต้นแบบโดยการถ่ายฟิล์ม การทำแม่พิมพ์โดยใช้วิธีใช้แสง ด้านกิจกรรมเน้นให้มีการปฏิบัติจริง

เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความไวใน
การรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักศึกษาในวิทยาลัยครู โปรแกรมวิชาศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์
แตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความไวในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ของนักศึกษาใน
วิทยาลัยครู โปรแกรมวิชาศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน ประชากรที่ใช้ในการ
วิจัย คือ นักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2534 ของ
วิทยาลัยครูทั่วประเทศจำนวน 56 คน เครื่องมือ คือ แบบทดสอบความไวในการรับรู้เชิงสุนทรีย์
ของ Chiff (1964) และแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์เชิงตามชุด A ของ Torrance (1966)

ผลของการวิจัยพบว่า ไม่มี ความแตกต่างของความไวในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ระหว่าง
นักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกันที่ระดับ มีนัยสำคัญ .05

รัชชชัย มหานพวงศ์ชัย (2536) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนารายวิชาการออกแบบ
ของเล่น สำหรับเด็กปฐมวัย สาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา
รายวิชา การออกแบบของเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย การดำเนินการวิจัยใช้การวิเคราะห์เอกสาร
และการประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ในรูปแบบที่ เรียกว่า Mini EDFR ประชากร
ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 9 ท่าน ซึ่งเลือกแบบเฉพาะเจาะจง นักวิชาการด้านการศึกษาปฐมวัย
นักวิชาการด้านจิตวิทยา และนักออกแบบจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน การเก็บรวบรวมข้อมูล
ดำเนินการ 2 รอบ โดยรอบแรกสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเนื้อหาการออกแบบของเล่น สำหรับ
เด็กปฐมวัยจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นแบบสอบถาม แบบประเมินค่า 5 ช่วงคะแนน ในเรื่อง
เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการสอน เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ข้อมูลที่ได้
จากแบบสอบถามรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เพื่อเลือก
ข้อมูลที่มีค่าตามเกณฑ์ที่กำหนดได้ มาสรุปเป็นผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้นำมาเสนอเป็นรายวิชาการออกแบบของเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่ง
ประกอบด้วย ลักษณะรายวิชา จุดมุ่งหมายในการสอนเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียน การสอน
และการประเมินผล

การวิจัยต่างประเทศ

Johansen (1978) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสอนความซาบซึ้งในศิลปะสำหรับ วิชาว่าด้วยความงาม (An art appreciation-oriented teaching model for visual aesthetic education)

จุดมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อหารูปแบบหรือวิธีการสอนวิชาความซาบซึ้งในศิลปะสำหรับ วิชาว่าด้วยความงาม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบหรือวิธีการสอนความซาบซึ้งในศิลปะวิธีหนึ่งจะใช้วิธีการวิเคราะห์ ศิลปะและกระบวนการของการซักถาม ซึ่งกระบวนการสอนวิชาความซาบซึ้งในศิลปะมี 3 กระบวนการ คือ กระบวนการที่ 1 ครูจะนำเสนอโครงสร้างของรูปแบบงานทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีการสร้าง งานทัศนศิลป์ กระบวนการที่ 2 ครูจะนำเสนอวิธีการวิเคราะห์งานทัศนศิลป์ ส่วนในกระบวนการที่ 3 มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การสร้างความประทับใจในงานทัศนศิลป์ ขั้นที่ 2 การแสดงออก เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจส่วนประกอบของงานทัศนศิลป์ ขั้นที่ 3 การมอบหมายงาน เพื่อให้ผู้เรียน มีความสามารถในการพิจารณาวิเคราะห์งานทัศนศิลป์ได้

Delacruz (1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ขอบเขตในการสอนสุนทรียศาสตร์ สำหรับ นักเรียนประถม (A conceptual framework for teaching aesthetics to elementary students) จุดมุ่งหมายของการวิจัยนี้เพื่อที่จะให้ความกระจ่างและรวบรวมทฤษฎีต่าง ๆ ในการ พัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับจิตวิทยารวมทั้งหลักสูตรและการพัฒนาสุนทรียศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ และเสนอขอบเขต 4 อย่างในการสอนสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนของการศึกษาศิลปะ วิธีการพื้นฐานนี้พัฒนามาจากปรัชญาและสังคมวิทยาในการศึกษาการเข้าถึงสุนทรียศาสตร์สำหรับเด็ก ถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรตั้งแต่สมัยดั้งเดิม จนกระทั่งมีความหมายเฉพาะบุคคลและมีผลกระทบต่อสังคม และหลักสูตรของนักการศึกษาต่าง ๆ โดยนำหลักสูตรของนักการศึกษาเหล่านี้มาเปรียบเทียบและ รวบรวมกันเพื่อจะได้เป็นหลักสูตรที่ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งเสนอโดยนักการศึกษา กล่าวว่า ขั้นตอนในการสอนนั้น เกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ ความพร้อม ของนักเรียนและลำดับขั้นความเข้าใจของเด็ก ซึ่งควรใช้หลักของการมีวินัย นักการศึกษาทางศิลปะ หลายท่าน ซึ่งมีผลงานเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์บอกว่า การสอนสุนทรียศาสตร์ได้มาจากการรวบรวม การมองในแง่ต่าง ๆ ของธรรมชาติของการสอนและการเรียนทางศิลปะ ซึ่งเน้นหนักในการศึกษา วินัยของการสอบถามเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นผลมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่กว้างขวาง และวิธีการที่แตกต่างกันของสุนทรียศาสตร์

Orborn (1988) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การตอบสนองต่อความงาม : การใช้ทฤษฎี การสร้างงานของบุคคลกับการรับรู้และการประเมินทัศนศิลป์ เล่ม 1 การศึกษาเรื่องความงาม และทฤษฎีการรับรู้ เล่ม 2 ทฤษฎีการสร้างงานของบุคคลและการวิจัย (The aesthetic response : an appreciation of personal visual art. Volume 1. Aesthetic

education and theories of perception. Volume 2. Personal construct theory and empirical investigations) การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการศึกษาเนื้อหาของวิชาศิลปะร่วมสมัย เน้นการศึกษาธรรมชาติและพัฒนาการของความรู้สึกรู้สึกต่อความงาม การประเมินและอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ เช่น บุคลิกภาพ ประสบการณ์ การศึกษา ทฤษฎีการรับรู้เกี่ยวกับความงาม และการวิจัย (ซึ่งมีทั้งแบบทดสอบและแบบศึกษาค้นคว้า) การรับรู้ในความเหมือนและความแตกต่าง จังหวะและวามสอดคล้องความคล้ายคลึงและความเหมาะสม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดประสบการณ์และความพึงพอใจที่จะก่อให้เกิดความคิด สร้างสรรค์ และรู้สึกในเรื่องความคิดรวบยอดของความงามและสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่สำคัญอีกด้วย ตอนที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบความคิดดังกล่าวมากับทฤษฎีการสร้างงานของบุคคล วิชของ Grid ซึ่งเป็นวิธีที่ต้องอาศัยการรับรู้ความเหมือนและความแตกต่างในส่วนที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาโดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งที่เรียนศิลปะเป็นวิชาเอกการศึกษาขั้นสุดท้ายเป็นการใช้วิธีของ Grid กับงานศิลปะที่เป็นของจริงใน gallery ผลการศึกษาสรุปได้ว่า วิธีการของ Grid สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการวิจัยและนำมาใช้เป็นกลไกในการสอนวิชาความซาบซึ้ง ในศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Carpentier (1987) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดรวบยอดเรื่องจินตนาการและธรรมชาติของการตอบสนองต่อความงามที่นำมาใช้ในวิชาความซาบซึ้งทัศนศิลป์ (Concepts of empathy and the nature of aesthetic response applied to visual art appreciation) จุดประสงค์ของการศึกษาค้นคว้านี้ เพื่อรวบรวมและสำรวจทฤษฎีแห่งจินตนาการและการตอบสนองต่อความงาม และนำสิ่งเหล่านี้พัฒนาหลักการสอนวิชาความซาบซึ้งในศิลปะการศึกษาค้นคว้านี้ ได้ศึกษาความคิดรวบยอดของจินตนาการการรับรู้ ความซาบซึ้ง และการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบความคิดรวบยอด เกี่ยวกับวิชาว่าด้วยความงาม และการเรียนรู้เรื่องความงาม ทั้งที่แตกต่างกันและเหมือนกัน การศึกษาพบว่า การตอบสนองโดยใช้จินตนาการของตนเองต่องานทางศิลปะ ทำให้เขาสามารถสร้างงานศิลปะได้อย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และการวิเคราะห์งานศิลปะมีส่วนทำให้เกิดความซาบซึ้งในศิลปะจากการวิเคราะห์ที่ภูมิหลังของวิชาว่าด้วยความงาม และการศึกษาเรื่องความงาม ทำให้ผู้วิจัยพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรความซาบซึ้งในศิลปะโดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ (1) การตอบสนองในตอนต้น (2) ความเข้าใจในความงาม (3) การวิเคราะห์เชิงวิจารณ์ ข้อเสนอแนะนี้สามารถนำมาใช้เป็นขั้นตอนการสอนวิชาความซาบซึ้งในศิลปะได้

Johnson (1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาษาพูด และภาษาถิ่น ความคิดรวบยอดในการพัฒนาทัศนศิลป์ในการวิเคราะห์ศิลปะในห้องเรียน (Dialogue and dialectic : developing visual art concepts through classroom art criticism)

จุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรูปแบบของการวิเคราะห์ศิลปะที่เหมาะสมกับความหมายของความงามที่ชัดเจนกระชับจากศิลปะ มีงานอยู่ 2 อย่าง ที่ต้องการ

กระทำ คือ (1) การกำหนดโครงร่างที่เพียงพอ สำหรับความเข้าใจพัฒนาการของความคิด รวบรวมด้านเนื้อหาวิชาของทัศนศิลป์และ (2) การกำหนดรูปแบบการวิเคราะห์ศิลปะที่เหมาะสม

จากการทำงานพบว่าเราเข้าใจภาษาของรูปแบบศิลปะจากความหมายอันลึกซึ้งของ สัญลักษณ์ทางศิลปะ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ความหมายของความงามในงานศิลปะจากตัวอย่างการ วิเคราะห์ทัศนศิลป์ เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นความคล้ายคลึงกันทางโครงสร้างระหว่างภาพวาด และความหมายของภาพนั้น จะมีผลต่อการแยกกันของความรู้แบบวิเคราะห์และแบบเปรียบเทียบ

Jewell (1991) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ส่วนประกอบทางสุนทรียศาสตร์ในวิชาศิลปะ- ศึกษานี้ใช้กันอยู่ในปัจจุบันเป็นการรับรู้ในระดับมัธยมศึกษา ที่ทดลองในรัฐเซาท์ คาร์โรไลนา (An investigation of the current aesthetics component in a select county in upstate South Carolina)

จุดมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงว่าวิธีการสอนซึ่ง เกี่ยวกับส่วนประกอบของวิชาว่าด้วยความงาม ถูกนำมาใช้ในห้องเรียนทัศนศิลป์ระดับมัธยมศึกษา ในเมืองหนึ่ง การศึกษาประกอบด้วย ความคิดเห็นของครูระดับชั้นมัธยมต้น มัธยมปลาย ครูจาก ศูนย์ศิลปะบริสุทธิ์ และผู้ดูแลการศึกษาทางศิลปะ

ผลการวิจัยพบว่า ผลที่มีนัยสำคัญ 3 ประการ ซึ่งเกี่ยวกับส่วนประกอบของวิชา ว่าด้วยความงาม คือ (1) คำว่า "Aesthetic" ที่เป็นคำคุณศัพท์ นักการศึกษายังคงนำมาใช้บรรยาย คำตอบของนักเรียนที่มีใจรักคนหนึ่ง คำตอบ "ที่ไม่สามารถวัดได้ ดังกล่าวถือว่าได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมด้วยกิจกรรมทางศิลปะมากที่สุดนี้ กำลังถูกนำมาเสนอผ่าน โครงการหลักสูตรทางศิลปะ ถือว่าเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มีประโยชน์ (2) มีข้อขัดแย้งกันมากมายในกลุ่มนักการศึกษา เกี่ยวกับส่วนประกอบของวิชาว่าด้วยความงาม ที่เป็นเสมือนแบบฝึกหัดทางปรัชญา และความ สัมพันธ์ที่มีส่วนประกอบการวิจารณ์ศิลปะ (3) นักการศึกษาทางศิลปะจำนวนมากในการศึกษาครั้งนี้ ได้เสาะหาวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการศึกษาศิลปะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน การใช้ภาษาทาง ทัศนศิลป์ที่ลึกซึ้ง

Gaughan (1990) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง 100 ปีแห่งการศึกษาความซาบซึ้งในศิลปะ : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการศึกษาภาพและการศึกษาศิลปะโดยอาศัยหลักเกณฑ์ (One hundred years of art appreciation education : a cross comparison of the picture study movement with the discipline-based art education)

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการศึกษาภาพ และการศึกษาศิลปะโดยอาศัย หลักเกณฑ์ในปัจจุบัน ดำเนินในสมัยก่อนได้มาจาก 3 แหล่ง คือ (1) เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาภาพ อย่างละเอียดได้มาจากการวิเคราะห์ตำรา 3 เล่ม ที่เรียนเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ (2) จาก การวิเคราะห์ตำราว่าด้วยการศึกษาศิลปะทั่วไป จำนวน 10 เล่ม ทำให้ทราบว่า เนื้อหาความ ซาบซึ้งในศิลปะยังมีผสมผสานอัดแน่นอยู่ในหลักสูตรศิลปะ (3) ศึกษาจากเอกสารบันทึกเหตุการณ์

ทางประวัติศาสตร์และการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับการศึกษาศิลปะ โดยอาศัยหลักเกณฑ์การศึกษาเปรียบเทียบครั้งนี้ยึดหลักปรัชญา การศึกษาหลักสูตร ครู สื่อ และลักษณะของวิชาเลือกเป็นหลัก ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษาภาพเมื่อ 10 ปีก่อนและการศึกษาศิลปะโดยอาศัยหลักเกณฑ์ในปัจจุบัน ต่างก็ยึดหลักปรัชญาและวิธีสอนแบบเดียวกัน

Sutopo (1987) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบของการวิเคราะห์ศิลปะสำหรับการสอนวิชาความซาบซึ้ง ในศิลปะโบราณของชาวอินโดนีเซียในประเทศอินโดนีเซีย (A model of art criticism for teaching appreciation of javanese traditional art in Indonesia) เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของศิลปะของนักเรียนระดับมัธยมปลายในอินโดนีเซีย การศึกษาครั้งนี้ ต้องอาศัยโครงสร้างและข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด วัตถุประสงค์และส่วนประกอบต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นตัวแปรสำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจความซาบซึ้งและงานที่มีคุณค่าของศิลปะโบราณ Javanese ผลปรากฏว่า การพัฒนารูปแบบการวิจารณ์ทางศิลปะเพื่อใช้เป็นวิธีสอน มีนัยสำคัญอย่างชัดเจน ผลอีกประการหนึ่ง คือ ความเข้าใจในรูปแบบของศิลปะโบราณจะนำไปสู่การอนุรักษ์และความซาบซึ้งในมรดกวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย

Jansen (1991) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เนื้อหาวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ : การวิเคราะห์ที่ตำราวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ (Scenarios of art appreciation : analysis of texts) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาขอบข่ายของวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ เริ่มต้นด้วยการศึกษาประวัติวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ จากนั้นเป็นการวิเคราะห์ตำราที่ใช้ในวิชานี้ จำนวน 6 เล่ม การศึกษามุ่งเน้นว่าความซาบซึ้งคืออะไร ประกอบด้วยอะไร เนื้อหาที่จำเป็นมีอะไรบ้าง ตลอดจนวิธีสอนและคุณค่าของความซาบซึ้ง จากประวัติของวิชาความซาบซึ้งในศิลปะทำให้ทราบจุดประสงค์วิธีการสอนและนิยามอย่างชัดเจน ซึ่งตรงกันกับที่พบในตำราวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ

Tellier (1984) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ ในฐานะที่เป็นแหล่งของความซาบซึ้งในศิลปะ (The significance of the history museum as a resource for art appreciation) การศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอน โดยใช้เทคนิคและการวิจัยทางชาติพันธุ์วิทยา โดยตอนแรกจะแบ่งลักษณะของความซาบซึ้งตามข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาภูมิหลังส่วนตอนที่สองเป็นการค้นคว้าเกี่ยวกับบทบาทของวัตถุทางศิลปะในพิพิธภัณฑ์แห่งประวัติศาสตร์ (1) วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ทราบได้จากการวิเคราะห์เอกสาร (2) ทัศนคติของผู้บริหารและผู้ร่วมงาน ทราบได้จากการสัมภาษณ์ (3) รูปแบบของการจัดนิทรรศการที่ดึงดูดความสนใจตรวจสอบได้โดยการสังเกต (4) บทบาทของศิลปะที่อยู่ในรูปแบบของกิจกรรม และในตัววัตถุที่ออกแบบเพื่อใช้ในสถานที่อื่น ๆ จะได้รับการตรวจสอบโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัย พบว่า จุดประสงค์ของพิพิธภัณฑ์สอดคล้องกับวัตถุทางศิลปะที่มีอยู่แต่ไม่ได้อธิบายบทบาทของวัตถุทางศิลปะไว้ ผู้บริหารและผู้ร่วมงานมีทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของวัตถุทางศิลปะในพิพิธภัณฑ์แห่งประวัติศาสตร์ จากการประเมินผลนิทรรศการทั้งหมด พบว่า มีความซาบซึ้งแฝงอยู่ โปรแกรมการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์เป็นประโยชน์ต่อความซาบซึ้งในศิลปะ